

Teritorijalna integrirana ulaganja

Popović, Dino

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:130126>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DINO POPOVIĆ

INTEGRIRANA TERITORIJALNA ULAGANJA

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DINO POPOVIĆ

INTEGRIRANA TERITORIJALNA ULAGANJA

Završni rad

JMBAG: 0303041836, redoviti student

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Regionalna ekonomika

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Mentorica: doc.dr.sc. Lela Tijanić

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Dino Popović, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera Ekonomija ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:
Dino Popović

U Puli, rujan 2018. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Dino Popović dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Integrirana teritorijalna ulaganja“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2018. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ULOGA GRADOVA U REGIONALNOM RAZVOJU	2
2.1. GRADOVI KAO NOSITELJI RAZVOJA	3
2.2. URBANI RAZVOJ U OKVIRU KOHEZIJSKE POLITIKE	8
3. INSTRUMENTI KOHEZIJSKE POLITIKE	14
3.1. EUROPA 2020	14
3.2. EUROPSKI SOCIJALNI FOND	17
3.3. EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ.....	19
3.4. KOHEZIJSKI FOND.....	20
4. MEHANIZAM INTEGRIRANIH TERITORIJSKIH ULAGANJA	23
4.1. LOKALNI RAZVOJ	23
4.2. DEFINIRANJE INTEGRIRANIH TERITORIJSKIH ULAGANJA	24
4.3. PRIMJERI PROJEKATA URBANOG RAZVOJA I INTEGRIRANA TERITORIJSKA ULAGANJA U HRVATSKOJ	26
4.3.1. <i>Primjeri projekata urbanog razvoja u Hrvatskoj</i>	27
4.3.2. <i>Integrirana teritorijalna ulaganja u Hrvatskoj</i>	29
5. ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	35
SAŽETAK	43
SUMMARY	44

1. UVOD

Gradovi imaju ključnu ulogu u razvoju gospodarstva. Svojim različitim sadržajima kao mjesta koncentracije brojnih mogućnosti razvoja, pružaju prilike za zapošljavanje, ugodno stanovanje, kvalitetno provođenje slobodnog vremena, kulturne aktivnosti, poslovnu suradnju, inovacije i doprinose širem lokalnom, regionalnom, nacionalnom razvoju. Kako bi gradovi mogli ostvariti određeno blagostanje te stvoriti temelje za kreiranje bolje i sigurnije budućnosti potrebno je razvijati ideje koje odgovaraju specifičnim urbanim potrebama, ali i investirati u napredak. Kohezijska politika Europske unije osigurava sredstva dostupna putem fondova koja su u posljednjem programskom razdoblju (2014.-2020.) znatno detaljnije usmjerena prema urbanom razvoju, uz ostala tematska područja. Integrirana teritorijalna ulaganja predstavljaju novi mehanizam koji je uveden kako bi se ostvarilo upravo jačanje uloge gradova kao pokretača gospodarstva. Time je otvorena prilika (ali i obveza) gradovima putem koje mogu ostvariti dodatan dio sredstava i provesti određene urbane razvojne aktivnosti za koje često nedostaju financijski izvori.

Cilj rada je definirati i objasniti ulogu integriranih teritorijalnih ulaganja, s posebnim osvrtom na primjer Republike Hrvatske koja je kao nova država članica dobila priliku koristiti sredstva Europskih strukturnih i investicijskih fondova u okviru kohezijske politike i također primjene mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja. Nakon prikaza uloge gradova u regionalnom razvoju na početku rada i povezanosti urbanog razvoja i kohezijske politike u drugom poglavlju rada, treće poglavlje prikazuje tri glavna fonda čija se sredstva mogu koristiti za provedbu integriranih teritorijalnih ulaganja. To su Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond i Kohezijski fond. Budući da se provedba kohezijske politike vezuje za strategiju Europa 2020, u istom je poglavlju opisana i strategija. Integrirana teritorijalna ulaganja detaljnije su obrađena u četvrtom poglavlju rada, uključujući definiranje i pojašnjenje uloge novog mehanizma u urbanom razvoju. U istom poglavlju bit će prikazani odabrani primjeri projekata urbanog razvoja i početne aktivnosti implementacije integriranih teritorijalnih ulaganja u Hrvatskoj. Peto poglavlje izvodi glavne zaključke o važnosti integriranih teritorijalnih ulaganja.

U radu su korištene metode analize, sinteze, komparacije, klasifikacije, deskripcije.

2. ULOGA GRADOVA U REGIONALNOM RAZVOJU

Grad predstavlja veće, cjelovito izgrađeno naselje, organizirano u više ili manje povezanu društvenu zajednicu koju čine građani toga grada. Za definiranje pojma grada promatra se više obilježja, tj. kriterija koji se razlikuju od države do države i ovise o samoj svrsi određivanja statusa grada. Uz zatvorenost ili kompaktnost naselja te udio stanovništva zaposlenog u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima, jedan od najčešćih kriterija za definiranje gradova je i veličina naselja izražena u broju stanovnika. Ostali kriteriji koji služe za definiranje gradova su gustoća naseljenosti, različiti tipovi zgrada (višekatnice, neboderi), socijalna struktura stanovništva, povijesni kriteriji, uprava, školstvo, zdravstvo, funkcionalna podjela grada, gustoća radnih mjesta, promet itd. Gradovi se osim toga razlikuju po načinu postanka, unutarnjoj organizaciji, po svojem odnosu prema izravnoj okolini i po odnosu prema drugim političkim organizacijama na različitim razinama upravljanja (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2018.). Zbog višestrukih pristupa koji se uzimaju u obzir definiranje grada postaje složeno pitanje. Zimmermann (1999.) razlikuje pojmove „urbani prostor“ i „grad“ koji se koriste kao sinonimi jer je grad puno više u odnosu na veliki broj ljudi koji žive na međusobno povezanom prostoru. Spomenuti autor također navodi da manje države često koriste kriterij veličine ili funkcije kod definiranja pojedinih naselja urbanim, broj stanovnika (različit među državama, od nekoliko stotina do više od 10.000) uzima se kao granica definiranja urbane regije u mnogim državama, dok se pojedine države koriste kombinacijom nekoliko kriterija (gustoća stanovništva, politička funkcija ili prevladavajuća aktivnost u regiji). Eurostat i Državni zavod za statistiku (2017.) objašnjavaju da usklađena definicija grada za europske zemlje i zemlje Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD-a) nije postojala do nedavno te su OECD i Europska komisija razvile novu definiciju grada i zone dnevne migracije. Navedeno je bitno radi usklađivanja statistike, ali posljedično i za usporedive komparativne analize gradova. Pri tome se može dodati da je praćenje međupovezanosti grada i užeg ili šireg okruženja bitno i u razvojnom planiranju koje često obuhvaća veća područja. Prema kriterijima OECD-a i Europske komisije (Eurostat i Državni zavod za statistiku, 2017.) definirano je na području Europske unije, u Švicarskoj, na Islandu i u Norveškoj više od 900 gradova sa gradskim središtem od najmanje 50.000 stanovnika, dok je svaki grad dio zone

dnevne migracije ili policentrične zone dnevne migracije. Gradovi i zone dnevne migracije prema njihovoj definiciji nazivaju se „Funkcionalnim gradskim područjima“, a uz to se definira i „Veliki grad“ za ona urbana središta koja se protežu izvan grada. Prema prostornim razinama, osim Funkcionalnog gradskog područja i Velikog grada, razlikuju se također grad (bivša jezgra grada) te Gradske četvrti na 1. i 2. razini, prema Eurostat i Državni zavod za statistiku (2017.). U Hrvatskoj Državni zavod za statistiku (2017., str. 59.) definira grad kao „jedinicu lokalne samouprave koja je na istoj razini kao i općina te je prirodna, urbana, gospodarska i društvena cjelina. Status grada dobile su općine u kojima je sjedište županije te imaju više od 10.000 stanovnika, uz iznimke u slučaju postojanja posebnih povijesnih, gospodarskih, geoprometnih i drugih razloga. Granica grada određena je granicama rubnih naselja“. Također, u Hrvatskoj je prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske prepoznata važnost urbanih područja te su uvedene kategorije urbanih aglomeracija za šira područja četiri najveća grada kao što su Zagreb, Split, Rijeka i Osijek, zatim kategorije većih i manjih urbanih područja (detaljnije u 4. poglavlju). Podjela je uvedena kako bi se postiglo učinkovitije planiranje, usklađivanje i provedba urbane politike u okviru politike regionalnog razvoja (Đokić, 2017.), što je ujedno noviji pristup kojim se naglašava sve veća uloga gradova u ekonomskom razvoju.

Kao što je spomenuto i u samom uvodu, gradovi su glavni pokretači nacionalnog i regionalnog razvoja, o čemu se više govori u nastavku.

2.1. GRADOVI KAO NOSITELJI RAZVOJA

„U fokus politike rasta i razvoja mora se staviti grad kao konkretan prostor u kojem se „događa razvoj““ (Čavrak, 2016., str. 30.). Grad predstavlja kompleksan politički, ekonomski i socijalni entitet, dok gradove simbolizira identitet, središta su ekonomske proizvodnje, religije, obrazovanja i kulture (Zimmermann, 1999.). Postoji povezanost između razvijenih gradova i nacionalne ekonomske razvijenosti. Prisustvom te samim jačanjem i širenjem globalizacijskih učinaka došlo je do većeg napretka i povećanja mobilnosti roba, ljudi i kapitala, otvaranja granica i širenja gradova, što pridonosi regionalnoj i nacionalnoj konkurentnosti ako se urbanim razvojem upravlja na održivi način. Gradovi mogu utjecati na privlačenje stanovništva, investicija, poduzeća i u globalizacijskom okruženju poticati vlastiti, regionalni, nacionalni ekonomski razvoj,

ali je pri tome potrebno na vrijeme prepoznati potencijalna ograničenja ubrzanog otvaranja i rasta gradova. Urbana područja izvor su povećanja bogatstva, kreiranja radnih mjesta, stvaranja novih tehnologija, mjesta obrazovanja, rasta produktivnosti. Oni gradovi koji uspješno povećavaju svoje kapacitete te iskorištavaju prednosti širenja tržišta, u pogledu povećanja zapošljavanja, inovacijskog kapaciteta, koji mogu generirati proizvodnju novih proizvoda i usluga za svjetsko, uz lokalno tržište, imaju dobre uvjete za daljnji rast i napredak (Čavrak, 2016.). Međutim, pojedini gradovi suočeni su s problemima kao što su prenapučenost, onečišćenja, spori rast produktivnosti, siromaštvo, nezaposlenost, gužve u prometu, manjak stambenih objekata, problemi u prenamjeni prostora i sl. U tom smislu bitno je na vrijeme spriječiti posljedice, ublažiti nepoželjne učinke i prema potrebi provesti urbanu obnovu.

Osim toga, kada se gleda uloga gradova u poticanju regionalnog razvoja, neizostavno je napomenuti skup aktivnosti, funkcija, institucija i potrebnih infrastruktura u gradovima koje to upravo omogućuju. Tu spadaju različite usluge, tehnološka dostignuća, sveučilišta potrebna za razvoj znanja i usavršavanja putem obrazovanja, kvalificirana i osposobljena radna snaga, kulturni sadržaji i razne manifestacije (koncerti, izložbe, sajmovi i sl.) koji se mogu pronaći u gradovima. U novoj svjetskoj ekonomiji globalni gradovi postaju centri u organizaciji svjetske ekonomije. Jedna od prednosti globalnih gradova je koncentracija stručnjaka u istome području čijom se suradnjom mogu stvoriti sinergijski učinci (Mihalić, 2015.). Pozitivan utjecaj urbanog razvoja nerijetko se širi na regionalno okruženje te se javlja sve veća svijest o potrebi povezivanja u provedbi različitih aktivnosti među regionalnim i lokalnim jedinicama.

S povijesne perspektive, „grad je nastajao i razvijao se na različite načine: kao prateći dio nekog vojnički utvrđenog mjesta, u podgrađu (suburbium) kojemu je civilno stanovništvo obavljalo obrtničke i trgovačke usluge za vojničke posade, računajući i na njezinu zaštitu; kao naselje uz veće rudarsko područje; kao naselje uz pomorsku ili riječnu luku; kao naselje uz jače industrijsko središte, posvuda gdje obrtnici i trgovci mogu naći posao i zaradu. Gradovi nastaju i planskom gradnjom na ekonomskim i trgovačkim čvorištima“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2018.). Urbani razvoj neupitno je povezan također s mobilnošću stanovništva.

Kada se govori o povijesnom razvoju gradova, nužno je spomenuti da se proces urbanog razvoja može podijeliti na tri povijesne etape: predindustrijsku, industrijsku i post industrijsku. U predindustrijskoj fazi najveći udio stanovništva radio je u poljoprivredi, stupanj urbanizacije je bio nizak, a gradovi mali. Migracije nisu postojale, značajnija su bila preseljavanja u okviru agrarnih kolonizacija (Vresk, 1989.). U industrijsko doba gradovi su dominirali nad urbaniziranom regijom koja je predstavljala okruženje. To razdoblje karakteriziraju procesi industrijalizacije, deagrarizacije, deruralizacije i ruralnog egzodusa kada velik broj stanovnika naseljava gradove. Prisutan je također proces suburbanizacije. S obzirom na porast broja stanovnika u gradovima i proces suburbanizacije razvijaju se velike urbane aglomeracije, tj. gradske regije (Mihalić, 2015.). Nakon industrijske, uslijedila je postindustrijska etapa koja karakterizira razvijene zemlje svijeta. U toj fazi razvijaju se metropolitanske regije i policentizam, s procesima dekoncentracije (u kojem se gradsko stanovništvo i ekonomske aktivnosti premještaju u druga područja metropolitanske regije) i rekoncentracije (stanovništvo i ekonomske aktivnosti koncentriraju se u široj ili užoj okolini gradova). Bitno je istaknuti da tim procesima središnji grad može biti znatno promijenjen kao i njegova uloga u širem regionalnom razvoju. „Također na rubnim dijelovima gradova podižu se moderni trgovački centri koji nerijetko imaju znatno veću ponudu od centara u bližem središtu grada (jedan od takvih primjera je i trgovački centar WestGate, dvadesetak kilometara zapadno od Zagreba)“ (Mihalić, 2015.). Za postindustrijski model karakteristično je razvijanje tercijarnih (uslužnih) djelatnosti (s posebnim uvjetima lokacije). Dnevne migracije su izražene, jačaju preseljavanja u smjeru grad - okolica i grad - grad (Vresk, 1989.). U postindustrijsko društvo stvara se nova tehnološka baza koja se temelji na napretku informatičkih sustava, dolazi do širenja transnacionalnih kompanija te ekspanzije masovnih komunikacija i regionalnog povezivanja (Barišić, 2018.).

Proces metropolitanizacije, pri kojem sve veći broj stanovnika odlazi u metropolitanske regije ili gradove neposredno uz metropolitanska područja, razvija se zbog potrebe da razvojni kapaciteti dalje jačaju, posebno inovacijski potencijali. U metropolitanskim područjima postoji veća količina raspoloživog znanja, razvojnih agencija, tu se nalaze financijske institucije i kapital, veća je sposobnost primjene najnovijih tehnologija što sve može utjecati na rast produktivnosti i konkurentnosti. Policentrične metropolitanske regije koriste sinergijski učinak koji nastaje grupiranjem

više gradova u cjelinu, što može utjecati na rješavanje problema manjih gradova, nedovoljno velikog tržišta. Time se stvaraju veće funkcionalne prostorno-geografske te gospodarske cjeline. „U konceptu policentričnih metropolitanskih regija manji gradovi „posuđuju veličinu“ od susjednih i većih gradova, a unutar takve prostorne cjeline moguće je strateški ostvariti podjelu rada i specijalizaciju. To pridonosi rastu lokalnog tržišta i potražnje, porastu inovacijsko-tehnološkog potencijala i produktivnosti što u konačnici povećava konkurentsku sposobnost gradova i nacija na otvorenom svjetskom tržištu“ (Čavrak, 2016., str. 32.).

U suvremeno doba, jedna od posebnosti gradova su nove poslovne zone i industrijski prostori koji dobro funkcioniraju kao središta znanja, obrazovanja i inovacija. U takvim prostorima nastaju klasteri: „geografski koncentrirani skupovi kompanija unutar jednog industrijskog sektora uz čvrstu suradnju sa znanstvenim i državnim ustanovama“ (Mihalić, 2015.). Regije koje imaju snažne klastere predstavljaju lidere inovacija, ostvaruju višu produktivnost zbog specijalizacije, bolje odgovaraju eksternim šokovima, lakše ostvaruju prijelaz između specijalizacije i diverzifikacije (Dragičević i Obadić, 2013.). Neki od najznačajnijih primjera povezivanja zasigurno su Silicijska dolina, M4 koridor (London – *Reading*), područje Bavarije ili pak Baden-Württemberga. Povezivanjem kompanija i znanstveno – istraživačkih centara u blizini znanstvenih instituta nastaju znanstveni parkovi (kao što su primjeri: Silicijska dolina i Sveučilište Stanford, *Route 128* i Sveučilište MIT itd.) (Mihalić, 2015.).

Gledajući suvremeniju fazu razvoja, jedan je od prepoznatljivih procesa stvaranja ranije spomenutih globalnih gradova, kao rezultat procesa globalizacije. Koncept „globalnih gradova“, odnosno središta koja utječu na glavne tokove svjetskih investicija i razvitak moderne tehnologije, a karakterizira ih i rast uslužnog sektora, može se prepoznati na primjeru utjecaja, ali i međusobnog povezivanja Los Angelesa, New Yorka, Londona, Pariza, Tokija itd. (Mesić, 2002.).

Ono što čini globalizaciju svojstvenim procesom i fenomenom je brz protok informacija, roba i usluga te je upravo zato važna za globalni i regionalni razvoj. Učinci ovise o moćnim multinacionalnim i transnacionalnim kompanijama. Naime, one „svoja središta smještaju u najrazvijenijim gradovima svijeta i tako povećavaju priljev u te gradove te od njih stvaraju još jača financijska središta. Dok su središta kompanija u najrazvijenijim gradovima, proizvodni pogoni se najčešće grade u

krajevima potpuno suprotnih obilježja tako da su često slabije razvijene države južne i jugoistočne Azije područja s najviše proizvodnih pogona multinacionalnih kompanija“ (Mihalić, 2015.). Širenje krupnog kapitala u okvirima slobodnog tržišta često dovodi do koncentracije i centralizacije, veće moći, a urbane lokacije i velika metropolitanska područja nerijetko predstavljaju najintenzivnije zone koncentracije kapitala (Galović, 2017.). Jeftina radna snaga te dostupnost prirodnih resursa u slabije razvijenim zemljama iskorištavaju se uz ograničenu kontrolu upravo zbog velike moći multinacionalnih kompanija, kapital se unosi u razvijene zemlje pa se stvara sve veća ekonomska polarizacija u svijetu, što potvrđuje i poznatu tvrdnju prema kojoj bogate države postaju još bogatije, dok su siromašne države sve siromašnije. Ekonomska polarizacija ne javlja samo između pojedinih krajeva svijeta, već je ona prisutna i između te unutar samih gradova. Ona je posljedica raznih međupovezanih procesa kao što su deindustrijalizacija, tercijarizacija, gentrifikacija (prenamjena zapuštenih radničkih četvrti u stambeno-poslovne zone u koje se nastanjuje novo, bogatije stanovništvo) ili kazualizacija (dijela poslovnih aktivnosti, fleksibilizacija rada kroz rad na određeno vrijeme, na dio radnog vremena i sl.) (Mihalić, 2015.).

Može se primijetiti da globalizacija, uz liberalizaciju međunarodne trgovine i brze tehnološke promjene u gradovima utječe na stvaranje globalnih gospodarskih i društvenih mreža, snažno povećanje mobilnosti roba i ljudi, kreiranje „fleksibilne lokacije“. Među gradovima se javlja sve veća konkurencija putem stvaranja što povoljnijeg privlačnog ambijenta za rast i razvoj, znanje i inovacije, atraktivnih lokacija novih proizvoda, područja s većom kvalitetom života za stanovništvo. Moderni gradovi pokušavaju povećati konkurentske sposobnosti, ali i kombinirati održivi urbani razvoj stoga urbana kvaliteta uključuje kvalitetu života i stanovanja, ekonomiju, kulturu, društvene odnose i održiv okoliš, uz što manje utrošenih resursa (Čavrak, 2016.).

Kao što slijedi iz opisanog, gradovi imaju velike mogućnosti postati nositelji šireg gospodarskog razvoja, ali su također suočeni s razvojnim ograničenjima. Izazove urbanog razvoja prepoznala je Europska unija te se kohezijska politika sve više usmjerava prema poticanju razvoja gradova i rješavanju problema koji su rezultat ubrzanog rasta i nejednake razvijenosti gradova. Detaljnije se može vidjeti u nastavku rada.

2.2. URBANI RAZVOJ U OKVIRU KOHEZIJSKE POLITIKE

Primarna i najbitnija funkcija kohezijske politike Europske unije je investicijska. Glavni zadaci su joj otvaranje radnih mjesta, gospodarski rast, poslovna konkurentnost, održivi razvoj te poboljšanje kvalitete življenja građana svih regija i gradova Europske unije (Europska komisija, 2014c.). Kohezijska politika utemeljena je u Ugovoru o funkcioniranju Europske unije, a nastoji učvrstiti gospodarsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju smanjenjem nejednakosti u razvijenosti. Usmjerena je na ključna područja koja će pomoći Uniji da se suoči s izazovima novijeg doba te ostane konkurentna (Europska komisija, 2018e.). Kohezijska politika osigurava neophodan investicijski i strateški okvir za ispunjavanje dogovorenih ciljeva na razini integracije, trenutno u sklopu programskog razdoblja 2014.-2020. (Europska komisija, 2014c.).

Investicije putem kohezijske politike usmjeravaju se u inovacije, razvoj novih proizvoda, malih i srednjih poduzeća, u čišći okoliš, poboljšanje edukacije i vještina ljudi, smanjenje siromaštva, energetske učinkovitost, problematiku klimatskih promjena, poboljšanje prometne povezanosti, rješavanje problema udaljenih regija itd. Kohezijska politika je kontinuirano važan iskaz solidarnosti prema slabije razvijenim i siromašnijim regijama (Savić, Gelo i Bukovac, 2013.).

U razdoblju 2007.-2013. ciljevi kohezijske politike su konvergencija, regionalna konkurentnost i zapošljavanje te teritorijalna suradnja (Zagorska razvojna agencija, 2018.). Konvergencija ima za cilj potaknuti gospodarski razvoj i zaposlenost najslabije razvijenih država članica Europske unije i njihovih regija putem različitih ulaganja u svim sektorima. To je ujedno cilj kojemu je namijenjen najveći dio sredstava iz proračuna za kohezijsku politiku. Regionalna konkurentnost i zapošljavanje uspostavlja se kroz niz mjera kao što su poticanje inovacija, poduzetništvo, ulaganje u zaštitu okoliša i razvoj tržišta u regijama koje nisu obuhvaćene ostvarenjem cilja konvergencije. Europska teritorijalna suradnja nastoji ojačati suradnju, na prekograničnoj, transnacionalnoj i međuregionalnoj razini, kroz brojne lokalne i regionalne inicijative (Zagrebački inovacijski centar d.o.o. - ZICER, 2018.). Uz ostale specifičnosti, programsko razdoblje 2007.-2013. bilo je važan proces učenja posebno za područje novih država članica Europske unije koje su Uniji pristupile 2004. i 2007., a tada je shvaćena i potreba za integriranim urbanim razvojem, koja se još više naglašava u programskom razdoblju 2014.-2020., kao što je opisano u nastavku rada.

U posljednjem programskom razdoblju definirana su dva ključna cilja: „ulaganje u rast i radna mjesta“ te „europska teritorijalna suradnja“ (Europska komisija - Glavna uprava za regionalnu i urbanu politiku, 2016.). Uz to, kohezijska politika vezuje se za 11 tematskih ciljeva: jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija, poboljšanje pristupa informacijskim i komunikacijskim tehnologijama te njihova korištenja i kvalitete, poboljšanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, podržavanje prijelaza na gospodarstvo s malim udjelom ugljika, promicanje prilagodbe na klimatske promjene, prevencija rizika i upravljanja, očuvanje i zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa, promicanje održivog prometa i poboljšanje mrežnih infrastruktura, promicanje održivog i kvalitetnog zapošljavanja i podržavanje mobilnosti radne snage, promicanje društvene uključenosti te borba protiv siromaštva i diskriminacije, ulaganje u obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje, poboljšanje učinkovitosti javne uprave. Uz veću usmjerenost na rezultate, pojednostavljenje pravila, uvođenje preduvjeta za usmjeravanje financiranja, povezivanje s gospodarskom reformom, jedan od noviteta u razdoblju 2014.-2020. je pojačana urbana dimenzija i naglasak na društvenu uključenost (Europska komisija, 2014c.).

Kako bi ostvarila definirane ciljeve, kohezijska politika mora imati određene instrumente. Glavni instrumenti su fondovi, Europski socijalni fond, Europski fond za regionalni razvoj te Kohezijski fond (detaljnije o njima bit će riječi u 3. poglavlju rada), koji uz Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo u programskom razdoblju 2014.-2020. čine Europske strukturne i investicijske fondove (Europska komisija, 2018b.). „Financijskim instrumentima koji podupiru kohezijsku politiku dodijeljeno je približno 32,5 % proračuna EU-a za razdoblje od 2014. do 2020., što iznosi približno 351,8 milijardi eura. Njima zajednički upravljaju Europska komisija, države članice i dionici na lokalnoj i regionalnoj razini“ (Europska komisija, 2018e.). Najmanje 50 % sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj u razdoblju 2014.-2020. planira se uložiti u urbana područja, oko 10 milijardi eura dodijelit će se integriranim strategijama za održivi urbani razvoj, a oko 750 gradova na području Europske unije ima ovlasti za provedbu integriranih strategija za održivi urbani razvoj (Europska komisija, 2018h.). U nastavku se detaljnije opisuju navedene i ostale mogućnosti urbanog razvoja u okviru kohezijske politike.

Naime, kao što je istaknuto, u programskom razdoblju 2014.-2020. urbana područja dobila su veću ulogu, prepoznata je važnost gradova u konkretnim prioritetima ulaganja, što nije čudno budući da europska urbana područja ostvaruju do 85 % bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Europe, a na urbanim područjima živi više od dvije trećine stanovnika. Urbani razvoj postaje središte kohezijske politike. Međutim, ističe se nužnost i snažnija potreba integriranog djelovanja zbog različitih međupovezanih odrednica urbanog razvoja (ekonomskih, društvenih, kulturnih, okolišnih), ali i izazova s kojima su danas suočena urbana područja kao što su demografske promjene, ekonomska stagnacija, društveni razvoj, utjecaj klimatskih promjena (Europska komisija, 2018h.). „Cilj je kohezijske politika za razdoblje 2014.-2020. potaknuti integrirane strategije koje poboljšavaju održiv urbani razvoj radi jačanja otpornosti gradova te osigurati sinergiju između ulaganja koja podržavaju Europski strukturni i investicijski fondovi“ (Europska komisija, 2014a.).

Ishodište integriranog pristupa može se prepoznati i nešto ranije u Europskoj uniji kroz pojedine programe i aktivnosti. Europska komisija je još od 1990. usmjeravala pojedine urbane mjere, s vremenom je nastao veći broj dokumenata, inicijativa, urbanih programa, instrumenata i sl. Urbani programi URBACT I i II, u sklopu inicijative Zajednice URBAN, imaju za cilj stvaranje europske mreže za razmjenu iskustava. U razdoblju 2007.-2013. urbani su aspekti uzeti u obzir u operativnim programima uz znatne proračunske iznose, ali s razlikama između novih i starih država članica. U istom razdoblju uspostavljen je novi financijski instrument, Zajednička europska potpora održivom ulaganju u gradskim područjima (JESSICA) (Europski parlament - Glavna uprava za unutarnju politiku, 2014.). U posljednjem programskom razdoblju intenziviraju se aktivnosti prema integriranom održivom urbanom razvoju kroz različite modalitete. URBACT III nova je URBACT inicijativa namijenjena za razdoblje od 2014. do 2020. „Program pokriva sve države članice te Norvešku i Švicarsku. Zajednički ga financiraju Europska unija i države članice, pri čemu Europski fond za regionalni razvoj daje 74,3 milijuna u proračun“ (Europska komisija, 2018f.). Cilj URBACT III programa je razmjena znanja te izgradnja kapaciteta europskih gradova i općina koji su usmjereni prema aktivnostima izrade ili provedbe integriranih strategija i akcijskih planova održivog urbanog razvoja te ujedno podržava mjere jačanja svijesti o održivom urbanom razvoju. Poblize, URBACT III program nastoji povećati sposobnosti gradova za razvoj i provedbu

održivih urbanih politika i praksi primjenom integriranog i participativnog pristupa, unaprijediti planiranje i izradu održivih urbanih strategija i praksi, poboljšati provedbu strategija i pratećih aktivnosti, osigurati da su znanja stečena programom dostupna stručnjacima i donositeljima odluka te da dijele znanja kako bi se poboljšala politika urbanog razvoja (URBACT, 2017.).

Osim URBACT-a, na razini Europske unije postoje mogućnosti povezivanja kroz mreže urbanog razvoja, koje implementiraju integrirane aktivnosti temeljene na strategijama održivog urbanog razvoja te prate korištenje fondova, potiču širenje znanja između gradova uključenih u integrirani urbani razvoj i Urbane inovativne akcije (kojima se također pružaju resursi za financiranje urbanih inovativnih projekata) (Europska komisija, 2018h.).

Urbana područja direktno su uključena u prioritete Europskog fonda za regionalni razvoj. Najmanje 5 % sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj dodijeljenih pojedinim državama članicama potrebno je investirati u provedbu integriranih strategija za održivi urbani razvoj. U tom smislu na raspolaganju su mogućnosti korištenja integriranih teritorijalnih ulaganja, financiranja putem specifičnog operativnog programa ili specifične prioritetne osi (Europska komisija, 2014a.).

Integrirana teritorijalna ulaganja i lokalni razvoj pod vodstvom zajednice predstavljaju nove, poboljšane instrumente kojima se žele provesti integrirane aktivnosti održivog urbanog razvoja. Integrirana teritorijalna ulaganja nova su metoda objedinjavanja fondova iz nekoliko prioritetnih osi jednog ili više operativnih programa za podršku integriranim akcijama u urbanim područjima. Njima se mogu kombinirati financiranja povezana s različitim tematskim ciljevima, uključujući financiranja iz prioritetnih osi i operativnih programa koje pokrivaju različiti Europski strukturni i investicijski fondovi. Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice promiče provedbu strategija lokalnog razvoja na temelju višerazinskog upravljanja, uključuje lokalne akcijske grupe, predstavnike svih sektora od lokalnog interesa. Time se nastoje izgraditi kapaciteti lokalnih zajednica na temelju realnih potreba, umrežavanjem i poticanjem inovacija. Opisanim instrumentima olakšava se kombiniranje različitih načina i područja financiranja te se također potiče participativni pristup u provedbi strategija urbanog razvoja (Europska komisija, 2014a.). Integrirana teritorijalna ulaganja kao novi mehanizam kohezijske politike obrađuje se u 4. poglavlju.

Sve navedeno, uz ostale povezane aktivnosti i instrumente, treba pridonijeti integriranom održivom urbanom razvoju. Međutim, potrebno je pratiti i pojedina ograničenja kao što je navedeno u Europski parlament - Glavna uprava za unutarnju politiku (2014.).

Kada se govori o urbanom razvoju u okviru kohezijske politike i potrebi implementacije integriranih strategija urbanog razvoja zanimljivo je istaknuti temu urbane obnove, budući da u gradovima postoje brojna ograničenja daljnjeg razvoja, kao i mnogi neiskorišteni prostori ili prostori koji su zapostavljeni iz različitih razloga. Mjere urbane obnove uz mjere promicanja urbanog razvoja dio su cjelovite urbane politike (Juras Anić, 2012.). U gradovima nerijetko postoji potreba za obnovom u širem smislu, revitalizacijom, restrukturiranjem unutarnjih dijelova gradova, pojedinih gradskih četvrti i zapuštenih lokaliteta. Kohezijska politika nudi dodatne izvore sredstava koji se svrhu „oživljavanja“ prostora mogu pokušati iskoristiti.

Zapušteni dijelovi povijesnih jezgri, napušteni industrijski spomenici, fortifikacijska arhitektura, povijesni stambeni i javni kompleksi predstavljaju ujedno prostorne resurse gradova i osnovu za razvoj kreativnog grada, održivim korištenjem postojećih socijalnih i prostornih potencijala te ispunjavanjem ostalih preduvjeta između kojih se mogu izdvojiti strategije i akcijski planovi održivog urbanog razvoja (Perišić, 2014.). Cilj urbane obnove osim poboljšanja fizičke infrastrukture je i poboljšanje socioekonomske okoline, pri čemu je potrebno provesti sektorski usmjereno planiranje, poštivanjem socijalnih, ekonomskih, ekoloških i kulturnih faktora prema kojima se provode određene intervencije, kako ne bi došlo do nejednakog urbanog razvoja. Bitna odrednica urbane obnove je održivost resursa.

Urbano propadanje iako predstavlja značajan problem u urbanim sredinama može se sagledati kao poticaj i motiv za obnovu pri čemu fondovi Europske unije mogu biti korišteni za obnovu urbanih prostora. Primjeri dobre prakse rehabilitacije urbanih prostora kulturnim sadržajima poznati su iz europskih zemalja, npr. primjeri kao što su muzej Guggenheim u Bilbao, revitalizacija brodogradilišta u Gdanjsku, ali i primjeri projekata u Hrvatskoj (Šibeniku, Rijeci, Osijeku...). Prilika financiranja urbane obnove iz kohezijske politike vidljiva je i u prioritetnim osima te specifičnim ciljevima operativnih programa (Perišić, 2014.). Integrirana teritorijalna ulaganja prepoznaju se kao instrument urbane obnove (Tandarić, Katuriće i Simov, 2016.).

Glavni korisnici, a ujedno i oni koji donose odluke vezane uz urbanu obnovu su gradske vlasti koje odlučuju koji će se dijelovi grada obnavljati te koji će sektori biti vezani uz te dijelove. Središta gradova, radničke četvrti te zapuštena naselja dijelovi su grada u kojima se često javlja potreba za provođenjem određenih promjena pa se gradske četvrti iz neatraktivnih i siromašnih uvjeta pretvaraju u atraktivne četvrti (provodi se gentrifikacija). Gentrifikacija je često na meti kritike zbog pristupa bez ikakve koordinacije aktera i strateške komponente planiranja. „Obnova grada širi je proces od procesa gentrifikacije i obuhvaća uređenje i obnovu grada u cjelini, ali se najčešće ne provodi sustavno i kontinuirano. Ona je sastavni dio urbane politike jednog grada te ovisi o sredstvima koje gradske vlasti u nju ulažu“ (Svirčić Gotovac, 2009., str. 16.). U proces urbane obnove potrebno je uključiti veći broj dionika iz različitih područja na koja se urbana obnova odnosi.

Uz urbanu obnovu veže se i lokalni razvoj. Lokalni razvoj podrazumijeva „višedimenzionalni koncept promjena, usmjeren je na poboljšanje kvalitete života lokalnog područja, razvijanje i očuvanje lokalnih vrijednosti, prevladavanje nedostataka tržišta, razvijanje kapaciteta lokalne zajednice, stimuliranje inovacija, jačanje kohezije, razvijanje poduzetništva, poticanje promjena i otkrivanje neiskorištenih potencijala unutar lokalnog područja“ (Ekonomski institut - Zagreb, 2018.). Jedno je od najvažnijih pitanja u ispunjavanju uloge lokalnih vlasti prema kojem se građanima u lokalnim zajednicama daje mogućnost kreiranja uvjeta života, rada, zapošljavanja, stambenih uvjeta i ostalog te je bitno u procesu odluke o urbanoj obnovi uključiti također lokalnu zajednicu.

3. INSTRUMENTI KOHEZIJSKE POLITIKE

3.1. EUROPA 2020

Strategija Europa 2020. predstavlja strategiju Europske unije za poticanje pametnog, održivog i uključivog rasta, stvaranjem više radnih mjesta i veće kvalitete života. Strategija podrazumijeva pet glavnih ciljeva koje Europska unija mora ostvariti do kraja 2020. godine, a to su „zapošljavanje: 75 % populacije u dobi između 20 i 64 godine trebalo bi biti zaposleno, istraživanje i razvoj: planira se investirati 3 % ukupnog BDP-a Europske unije u istraživanje i razvoj, obrazovanje: smanjenje stope napuštanja škola na manje od 10 %; najmanje 40 % ljudi u dobi od 30 do 34 godine ima terciarni stupanj obrazovanja, socijalna uključenost/siromaštvo: najmanje 20 milijuna ljudi trebalo bi izaći iz rizika od siromaštva i socijalne isključenosti, klimatsko - energetske ciljevi: emisije stakleničkih plinova trebale bi biti za 20 % niže u odnosu na 1990., uključujući i smanjenje do 30 % ako okolnosti dopuštaju, 20 % više energije trebalo bi biti dobiveno iz obnovljivih izvora, energetska učinkovitost trebala bi se povećati za 20 %“ (Savić et al. 2015., str. 8./9.). Napredak u ostvarenju ciljeva strategije prati se u okviru godišnjeg ciklusa koordinacije ekonomskih i proračunskih politika Europske unije, Europskog semestra, a uspjeh strategije ovisi o sposobnosti država članica u provedbi potrebnih reformi. Pri tome svaka država članica postavlja vlastite nacionalne ciljeve prema kojima provodi razvojne aktivnosti (Vlada Republike Hrvatske, 2018.). Financiranje različitih projekata iz fondova Europske unije doprinosi ostvarivanju ciljeva te je sustav višerazinskog upravljanja bitan radi uspješne implementacije.

Uz Strategiju 2020, također se nadovezuju određeni tematski ciljevi i investicijski prioriteti, koji su ujedno ranije u radu istaknuti kao okvir za provedbu kohezijske politike, a ovdje se pojašnjavaju prema Savić, Gelo i Bukovac (2013.), Krutak d.o.o. (2018g.), Horvat (2018b.):

1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija

Zadaća ovog prioriteta je poboljšanje infrastrukture i kapaciteta za istraživanje i inovacije s ciljem razvijanja uspješnosti istih. Također, u cilju je i promoviranje centara za kompetencije, posebice onih od europskih interesa, promicanje poslovnih ulaganja u inovacijama i istraživanjima, razvoj veza između poduzeća, istraživačkih

centara, institucija visokog obrazovanja, socijalnih inovacija, ekoloških inovacija, klastera i sl.

2. Jačanje pristupa i korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija

Odlike ovog prioriteta su proširivanje dostupnosti širokopojasne veze i predstavljanje visokobrzinskih mreža, podrška u kreiranju novih tehnologija i mreža za digitalno gospodarstvo. Nadalje, bitno je napomenuti jačanje aplikacija informacijskih i komunikacijskih tehnologija, npr. za e - vladu, e - učenje, e - uključenost, e - kulturu i e - zdravlje.

3. Poslovna konkurentnost

U okviru ovog područja nastoji se potaknuti poduzetništvo, ekonomsko iskorištavanje novih ideja i potaknuti stvaranje novih poduzeća putem poslovnih inkubatora. Posebna pažnja posvećuje se razvijanju i implementaciji inovativnih poslovnih modela za mala i srednja poduzeća te se njihovi kapaciteti podupiru za rast i inovacijske procese.

4. Podrška prijelazu prema ekonomiji temeljenoj na niskim emisijama CO₂ u svim sektorima

U ovom tematskom cilju važno je promicanje proizvodnje i distribucije energije iz obnovljivih izvora, promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u poduzećima, podupiranje energetske učinkovitosti, pametnog upravljanja energijom i korištenje obnovljivih izvora energije u javnoj infrastrukturi (uključujući javne zgrade i zgrade u stambenom sektoru). Razvoj i provedba pametnih sustava distribucije koji djeluju pri niskim i srednjim raznim napona također su bitna stavka pri podršci približavanju prema ekonomiji temeljenoj na niskim emisijama CO₂.

5. Promicanje prilagodbe klimatskim promjenama, prevencija te upravljanje rizicima

Odnosi se na podupiranje ulaganja za prilagodbu na klimatske promjene, uz pristupe temeljene na ekosustavu. Uz to podupire promicanje ulaganja koja se odnose na posebne rizike, jačanje otpornosti na katastrofe i razvoj sustava za upravljanje katastrofama.

6. Zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa

Uz očuvanje, zaštitu, promicanje i razvoj prirodne te kulturne baštine, uključuje ulaganja u sektor gospodarenja otpadom, ulaganja u vodni sektor kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice. Također, tu ulaze zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje eko usluga, uključujući mrežu NATURA 2000 i „zelenu“ infrastrukturu.

7. Promicanje održivog prometa, te uklanjanje uskih grla na ključnoj infrastrukturi prometne mreže

Tematski cilj nastoji se ostvariti podupiranjem multimodalnog jedinstvenog europskog prometnog prostora ulaganjem u Transeuropske transportne mreže, poboljšanjem regionalne mobilnosti povezivanjem sekundarnih i tercijarnih čvorišta s infrastrukturom mreže, uključujući multimodalna čvorišta. Uz to vežu se i razvoj i unapređenje prometnih sustava prihvatljivih za okoliš, razvoj i obnova sveobuhvatnih, visokokvalitetnih i interoperabilnih željezničkih sustava te poticanje mjera za smanjenje buke.

8. Promicanje zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage

Ovaj tematski cilj manifestira se podupiranjem razvoja poslovnih inkubatora i investicijskom potporom za samozapošljavanje, mikropoduzeća i osnivanje poduzeća, podupiranjem rasta koji stvara nova radna mjesta kroz razvoj endogenog potencijala kao dijela teritorijalne strategije za posebna područja, poticanjem lokalnih razvojnih inicijativa, ulaganjem u infrastrukturu za službe za zapošljavanje, omogućavanjem pristupa zapošljavanju za različite skupine i sl.

9. Promicanje socijalnog uključivanja i borba protiv siromaštva

U devetom tematskom cilju bitno je ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu, pružanje podrške fizičkoj, gospodarskoj i socijalnoj obnovi ugroženih zajednica u urbanim i ruralnim područjima, pružanje potpore socijalnim poduzećima i poduzimanje ulaganja u kontekstu strategija lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice.

10. Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje

Ovaj tematski cilj bavi se razvojem infrastrukture za obrazovanje i osposobljavanje, smanjivanjem i sprječavanjem ranog napuštanja škole i promicanjem jednakog pristupa kvalitetnom predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom

obrazovanju. Također je bitno poboljšavanje kvalitete i učinkovitosti tercijarnog i ekvivalentnog obrazovanja, povećanje jednakog pristupa cjeloživotnom učenju za sve dobne skupine te poboljšanje značaja obrazovnih sustava i sustava osposobljavanja za tržište rada.

11. Jačanje institucionalnih kapaciteta i učinkovita javna uprava

Uključuje poboljšanje institucionalnog kapaciteta tijela javne vlasti i dionika, učinkovitosti javne uprave, ulaganja u institucionalne kapacitete, učinkovitost javnih uprava i javnih usluga na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini s ciljem reformiranja, boljeg uređivanja i dobrog upravljanja, izgradnju kapaciteta za sve dionike koji osiguravaju obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje, osposobljavanje te zapošljavanje i socijalne politike, uključujući pomoć sektorskih i teritorijalnih paktova radi omogućavanja reformi.

Ulaganja iz fondova usmjeravaju se prema opisanim tematskim ciljevima i investicijskim prioritetima što doprinosi konkretnijoj povezanosti kohezijske politike i strategije Europa 2020 te ostvarivanju nacionalnih ciljeva i ciljeva integracije. U nastavku se prikazuju osnovna obilježja za tri glavna fonda Europske unije, koji se također koriste za provedbu integriranih teritorijalnih ulaganja. Pri tome postoji mogućnost nadopune financijske potpore za provedbu integriranih teritorijalnih ulaganja iz ostala dva Europska strukturna i investicijska fonda.

3.2. EUROPSKI SOCIJALNI FOND

Europski socijalni fond usmjeren je na ulaganje u ljudske resurse, pobliže na posloprimce, mlade ljude i one koji traže posao (Europska komisija, 2018g.). Instrument je Europske unije za ostvarivanje strateških ciljeva politike zapošljavanja. Kriteriji koji se gledaju pri proračunskom izboru i konačnoj mogućnosti primanja sredstava navedenog fonda su broj stanovnika (gustoća naseljenosti), regionalni razvoj, nezaposlenost i stupanj obrazovanja (Krutak d.o.o., 2018b.).

Glavne aktivnosti Europskog socijalnog fonda usmjerene su prema promicanju zapošljavanja i podršci mobilnosti radne snage (zapošljavanju osoba koje traže posao i neaktivnih osoba, uključujući i one koji su dugotrajno nezaposlene te one koje su daleko od tržišta rada, uz provedbu lokalnih inicijativa za zapošljavanje i

potporu za mobilnost radne snage), ulaganju u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje (uključujući poboljšanje kvalitete i učinkovitosti tercijarnog i ekvivalentnog obrazovanja te pristupa radi povećanja sudjelovanja), promicanju socijalne uključenosti i borbi protiv siromaštva (kao što je poboljšanje pristupa održivim i visokokvalitetnim uslugama, uključujući i usluge zdravstvene skrbi, osobito u nerazvijenim područjima i za ranjive skupine, promicanje socijalne ekonomija) te jačanju institucionalnih kapaciteta i učinkovitosti javne uprave (Krutak d.o.o., 2018b.).

Projekti koji se financiraju iz Europskog socijalnog fonda različiti su prema svrsi, veličini i ciljevima te se usmjeravaju prema raznolikim ciljnim skupinama, dok je stanovništvo temelj provedbe financiranih projekata (Europska komisija, 2018g.). Projekti se provode kroz različite organizacije kao što su javne uprave, poduzeća, nevladine organizacije i socijalni partneri vezani uz programe zapošljavanja i socijalne uključenosti, a proces se provodi komunikacijom s upravom zaduženom za Europski socijalni fond. Zahtjev za financiranje mogu podnijeti i drugi dionici iz javnog i privatnog sektora, primjerice lokalne i regionalne vlasti, obrazovne institucije, nevladine institucije, sindikati, radnička vijeća, predstavnici industrije, profesionalne udruge pojedinih poduzeća (Prima Vista, 2018b.).

U programskom razdoblju od 2007. do 2013. godine članice Europske unije na raspolaganju su imale oko 75 milijardi eura iz Europskog socijalnog fonda, dok se na godišnjoj razini izdvojilo gotovo 10 milijardi eura u svrhu ublažavanja posljedica ekonomske krize. Uz to, financijska sredstva Europskog socijalnog fonda upotpunjuju se nacionalnim doprinosima. „Udio Europskog socijalnog fonda u programskom razdoblju 2007.-2013. iznosio je nešto više od 10 %, dok je njegova uloga za programsko razdoblje 2014.-2020. ojačana uvođenjem pravno obvezujućeg minimalnog udjela od 23,1 % ukupnih sredstava za koheziju“ (Krutak d.o.o., 2018b.).

Za korištenje Europskog socijalnog fonda i Inicijative za zapošljavanje mladih, Republika Hrvatska je pripremila operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“. Alokacija za Europski socijalni fond za Republiku Hrvatsku iznosi 1,582 milijardi eura u posljednjem programskom razdoblju. Operativni programi predstavljaju plansko-programske dokumente u kojima se detaljnije opisuju mjere i aktivnosti za učinkovitu provedbu i korištenje europskih fondova. Za razdoblje od 2014. do 2020., Hrvatska je uz operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“, pripremila i program „Konkurentnost i kohezija“, prema kojem se koriste u nastavku rada prikazani

Europski fond za regionalni razvoj i Kohezijski fond. Ukupna indikativna alokacija za operativni program „Konkurentnost i kohezija“ iznosi 6,881 milijardi eura (Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, 2018.).

3.3. EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ

Europski fond za regionalni razvoj posebno je značajan fond zbog raznovrsnih mogućnosti financiranja budući da pokriva sve prioritete. Glavni ciljevi Europskog fonda za regionalni razvoj su: jačanje gospodarske i socijalne kohezije, smanjivanje razlika između regija unutar Europske unije putem podrške u razvoju, strukturnim prilagodbama regionalnih gospodarstava te kroz podupiranje prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje. Najčešće aktivnosti Europskog fonda za regionalni razvoj su produktivna ulaganja koja pridonose stvaranju i očuvanju održivih radnih mjesta, kroz izravne potpore za ulaganja u mala i srednja poduzeća, ulaganja u infrastrukturu pružanja osnovnih usluga građanima u području energetike, okoliša, prometa te informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Tu još spadaju ulaganja u socijalnu, zdravstvenu i obrazovnu infrastrukturu, razvoj unutarnjeg potencijala podržavanjem lokalnih i regionalnih razvoja i istraživanja, inovacija te tehnička pomoć (Krutak d.o.o., 2018a.).

U posljednjem programskom razdoblju Europski fond za regionalni razvoj usmjerava ulaganja na inovacije i istraživanje, digitalni program, podršku za male i srednje poduzetnike, ekonomiju s niskim emisijama ugljika, u okviru tzv. „tematske koncentracije“, prema kojoj se u razvijenim regijama najmanje 80 % sredstava treba predvidjeti za najmanje dva od navedenih prioriteta, u tranzicijskim regijama iznos je definiran na 50 % sredstava, a u manje razvijenim regijama na 50 % sredstava. Također, 20 % sredstava u razvijenim regijama, 15 % sredstava u tranzicijskim regijama i 12 % sredstava u manje razvijenim regijama trebaju se usmjeriti prema projektima gospodarstva kojima se ostvaruju niske emisije ugljika. Bitno je istaknuti da spomenuti fond posebnu pažnju posvećuje područjima s određenim teritorijalnim karakteristikama kao što su ranije navedena urbana područja (s naglaskom na održivi urbani razvoj putem integriranih akcija kojima upravljaju gradovi), ali i ostala područja koja se nalaze u nepovoljnom položaju npr. najudaljenija područja, planinska, rijetko naseljena područja (Europska komisija, 2018a.).

Korisnici Europskog fonda za regionalni razvoj su razni istraživački centri, lokalne i regionalne vlasti, škole, trening centri, državna uprava, mala i srednja poduzeća, sveučilišta, udruge, javna tijela, organizacije privatnog sektora, nevladine organizacije, volonterske udruge itd. (Prima Vista, 2018a.).

Kao što je ranije navedeno, Europski fond za regionalni razvoj u Hrvatskoj doprinosi realizaciji operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“, pri čemu je za promatrani fond na raspolaganju 4,321 milijardi eura u posljednjem programskom razdoblju (Krutak d.o.o., 2018a.).

3.4. KOHEZIJSKI FOND

Kohezijski fond je namijenjen onim članicama Europske unije čija je vrijednost bruto nacionalnog proizvoda po stanovniku manja od 90 % prosjeka Europske unije. Za razdoblje od 2014.-2020. Kohezijski fond mogu koristiti Bugarska, Hrvatska, Cipar, Republika Češka, Estonija, Grčka, Mađarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka i Slovenija te se trenutno provodi prema istim pravilima programiranja, upravljanja i nadzora kao i prethodno prikazana dva fonda (Europska komisija, 2018c.). Glavna je svrha djelovanja fonda jačanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije u interesu promicanja održivog razvoja. Kohezijski fond uspostavljen je 1993. godine primarno zbog potrebe financiranja velikih infrastrukturnih projekata na području okoliša i transeuropskih mreža (Krutak d.o.o., 2018c.).

Sredstva se dodjeljuju za transeuropske mreže prijevoza, posebno se to odnosi na projekte koji su od europskog interesa, a fond također podržava projekte pod inicijativom Connecting Europe Facility (za povezivanje Europe). Nadalje, fond financira projekte koji doprinose dobrobiti okoliša, odnosno projekte vezane uz energiju i prijevoz koji utječu na jačanje energetske učinkovitosti, potiču uporabu obnovljivih izvora energije, razvoj željezničkog i javnog prijevoza, podržavaju intermodalnost itd. (Europska komisija, 2018c.).

Uz Kohezijski fond vezuju se 4 potprograma kao što su trans-europske transportne mreže, transportna infrastruktura, okolišna infrastruktura i učinkovito korištenje energije i korištenje obnovljivih izvora energije (Krutak d.o.o., 2018c.). Prometna infrastruktura značajna je za mobilnost i funkcioniranje unutarnjeg tržišta integracije,

ostvarivanje slobodnog kretanja roba, usluga i ljudi pa se javila potreba uklanjanja nedostataka između prometnih mreža. Prometna politika pomaže u rastu europskog gospodarstva te je bitno poticati razvoj moderne infrastrukturne mreže prema bržim i sigurnijim te inovativnim rješenjima (Europska unija, 2018.). Transeuropska transportna mreža obuhvaća približno 5 milijuna km asfaltiranih cesta, 215.000 km željezničkih pruga i 41.000 km unutarnjih plovnih putova. Tridesetak prioriteta projekata uključeno je u politiku, što predstavlja veliku europsku dodanu vrijednost (Europski parlament, 2015.). „Za njezin završetak, potrebno je oko 550 milijardi eura do 2020. godine od kojih bi oko 215 milijardi bilo namijenjeno uklanjanju glavnih uskih grla. S obzirom na opseg potrebnih ulaganja, potrebno je ojačati dimenziju mrežnog planiranja i razvoja na europskoj razini, u suradnji s nacionalnim vladama. Europska unija podupire provedbu projekata transeuropskih transportnih mreža kroz nekoliko financijskih instrumenta - Kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj, Europsku investicijsku banku i kreditna jamstva“ (Krutak d.o.o., 2018e.).

Kohezijska politika daje također financijsku potporu kako bi se zemlje prilagodile zakonima Europske unije o zaštiti okoliša, gdje su bitna ulaganja Kohezijskog fonda te Europskog fonda za regionalni razvoj. „Oko 44 milijarde eura namijenjene su ulaganju u područja kao što su voda i otpad, poboljšanje kakvoće zraka, priroda i zaštita bioraznolikosti, prirodno sprječavanje rizika, kontrola zagađenja i obnova industrijskih područja. Dodatnih 60 milijardi namijenjeno je potpori zaštite okoliša, primjerice razvijanjem zelenijeg prijevoza, održive energije i urbane sanacije“ (Krutak d.o.o., 2018d.).

Financira se učinkovito korištenje energije i korištenje obnovljivih izvora energije, kao i provedba europskog zakonodavstva upravljanja otpadom, uključujući definirane ciljeve za smanjenje otpada koji se nalaze u okviru nacionalnih planova i strategija gospodarenja otpadom (Krutak d.o.o., 2018g.).

Slijedi da su aktivnosti Kohezijskog fonda usmjerene promicanju održivog prometa i uklanjanju „uskih grla“ u ključnim infrastrukturnim mrežama, potpori prema ekonomiji s niskom razinom CO₂, promicanju prilagodbe klimatskim promjenama i sprječavanju rizika, zaštiti okoliša, promicanju učinkovitosti resursa. Kohezijskim fondom financiraju se projekti koji se najviše odnose na tijela javne vlasti, a poslovni sektor ima priliku sudjelovati u postupcima javne nabave za isporuku dobara i usluga te

obavljanje radova. Tu spadaju različite studije, građevinski radovi i ostalo (Krutak d.o.o., 2018c.). Iz Kohezijskog fonda financiraju se i tzv. veliki infrastrukturni projekti koji imaju vrijednost veću od 50 milijuna eura (Krutak d.o.o., 2018f.).

U razdoblju 2007. do 2013. vrijednost Kohezijskog fonda bila je 61 milijardu eura, a u programskom razdoblju 2014.-2020. iznosi 63,4 milijarde eura (InterMedia Projekt, 2018.).

U razdoblju 2014.-2020. Republici Hrvatskoj je iz Kohezijskog fonda na raspolaganju 2,559 milijardi eura (Krutak d.o.o., 2018c.).

Sredstva opisanih fondova koriste se ujedno za financiranje provedbe integriranih teritorijalnih ulaganja o kojima se govori u nastavku rada.

4. MEHANIZAM INTEGRIRANIH TERITORIJALNIH ULAGANJA

4.1. LOKALNI RAZVOJ

U novije vrijeme značajno raste interes za lokalni ekonomski razvoj u Republici Hrvatskoj, ali i u drugim europskim zemljama, od strane ekonomskih stručnjaka, znanstvenika, lokalnih zajednica, gradova i općina. Lokalni razvoj predstavlja važan čimbenik razvoja određenog prostora. Originalno, pojam se prvi put pojavljuje u SAD-u te naglašava aktivnu ulogu lokalne zajednice. „Upravljanje lokalnim ekonomskim razvojem ima za cilj poticati i kreirati uvjete ekonomskog napretka, osigurati gospodarski razvoj i socijalno blagostanje lokalnom stanovništvu“ (Črnac Rocco i Denona Bogović, 2009., str. 7./8.). „Lokalni razvoj podrazumijeva sve aktivnosti vezane uz planiranje i provedbu inicijativa društveno-ekonomskog razvoja naselja, općine, grada sa svrhom unapređenja kvalitete života, javnih službi i okoliša te promoviranje akumulacije i obnavljanje materijalne imovine kao i zaštita prirodnog i izgrađenog okoliša“ (Đokić, Rašić Bakarić i Šišinački, 2010., str. 133). Iz različitih definicija lokalnog razvoja proizlaze pojedina zajednička obilježja, odnosno „poimanje lokalnog ekonomskog razvoja kao kontinuiranog, planiranog procesa u kojem pored lokalnih vlasti sudjeluju i drugi akteri (poslovni sektor, nevladine organizacije i građani) sa ciljem stvaranja povoljnijih uvjeta za ekonomski rast i razvoj, te poboljšanje kvalitete života stanovništva u pojedinim lokalnim zajednicama“ (Črnac Rocco i Denona Bogović, 2009., str. 8.). Suvremeni aspekti lokalnog razvoja temelje se na različitim razvojnim modelima u kojima jedinice lokalne samouprave imaju bitnu ulogu i odgovornost u razvojnim procesima.

Lokalni ekonomski razvoj uključuje teritorijalni pristup, integrirani pristup, fokus na upravljanje te naglasak na održivost i generacijsku prihvatljivost. Omogućuje povezivanje, sinergiju dionika te kreiranje i implementaciju zajedničkih razvojnih strategija koje će se temeljiti na lokalnim resursima, potrebama i prednostima (Čavrak, 2018.).

U okviru kohezijske politike nude se različiti instrumenti poticanja lokalnog razvoja.

LEADER pristup temelji se na izradi i provedbi lokalnih razvojnih strategija, koje omogućuju provedbu gospodarske i socijalne kohezije, a provode ih lokalne akcijske grupe. To je pristup lokalnom razvoju koji se temelji upravo na lokalnim obilježjima i

resursima te okuplja i potiče lokalne dionike (LEADER mreža Hrvatske, 2018.). Glavna obilježja LEADER pristupa su također integrirane i multisektoralne aktivnosti, inovacija, suradnja, umrežavanje (Europska komisija, 2018d.). U posljednjem programskom razdoblju, na temelju iskustva LEADER pristupa razvija se pristup planiranju razvoja na sub regionalnoj razini, lokalni razvoj pod vodstvom zajednice. Ključne odrednice navedenog pristupa su lokalne razvojne strategije, lokalne akcijske grupe te prostor i stanovništvo obuhvaćeno lokalnom strategijom (Tufekčić i Tufekčić, 2013.) te čine bitan dio integriranog pristupa teritorijalnom, urbanom razvoju u okviru kohezijske politike. Za ostvarenje urbanog razvoja kao što je ranije u radu istaknuto, koristi se još jedan noviji instrument, integrirana teritorijalna ulaganja, koji treba detaljnije proučiti u okviru lokalnog razvoja područja koja imaju pravo na primjenu navedenog instrumenta.

Iz navedenog slijedi da se novim inovativnim konceptima i instrumentima nastoje potaknuti lokalne i regionalne jedinice na samostalno upravljanje razvojem, a u nastavku se obrađuju definiranje i glavna obilježja integriranih teritorijalnih ulaganja.

4.2. DEFINIRANJE INTEGRIRANIH TERITORIJALNIH ULAGANJA

Kao što je u prošlim poglavljima rada pojašnjeno, integrirana teritorijalna ulaganja, odnosno ITU mehanizam, predstavljaju instrument ulaganja Europske unije za razdoblje 2014.-2020., a uveden je radi poticanja teritorijalnog, održivog urbanog razvoja kroz jačanje uloge gradova kao pokretača gospodarskog razvoja. Također je cilj ostvariti suradnju između jedinica lokalne i regionalne samouprave i razvoj administrativnih kapaciteta gradova (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2018a.). Počivaju na temeljnim načelima teritorijalnog razvoja iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova prema kojima se nastoji promicati ujednačeni teritorijalni razvoj i koristiti komparativne prednosti svakog pojedinog prostora (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2014.). Kod pojašnjenja temeljnih obilježja Europskog fonda za regionalni razvoj naznačeno je da se sredstva u razdoblju 2014.-2020. konkretnije usmjeravaju prema urbanom razvoju, što također upućuje na važnost korištenja promatranog instrumenta.

Temelj za provedbu integriranih teritorijalnih ulaganja su razvojne strategije koje predviđaju integrirane mjere za suočavanje s ekonomskim, okolišnim, klimatskim, demografskim i socijalnim izazovima koji pogađaju urbana područja, istodobno

uzimajući u obzir potrebu za promicanjem urbano - ruralnih područja (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2014.). Integrirana teritorijalna ulaganja predviđena su Uredbom o zajedničkim odredbama EU 1303/2013. Omogućuju da se provedba jedne teritorijalne strategije financira iz sredstava različitih prioritetnih osi jednog ili više operativnih programa te da se kombiniraju sredstva iz različitih fondova (Horvat, 2018a.). Uredbom je omogućeno da se teritorijalne strategije mogu provesti na odgovarajućim područjima te su uvedeni instrumenti kojima se tematski ciljevi identificirani u sporazumima o partnerstvu i operativnim programima povezuju s teritorijalnom dimenzijom (Europska komisija, 2014b.).

Prema Tandarić, Katurić i Simov (2016.) Europska komisija definirala je četiri moguća scenarija za korištenje ITU mehanizma: scenarij „Metropolis X“ koji opisuje urbana područja sastavljena od srednje velikih gradova i okolice koja prema njima gravitira te je s njima funkcionalno povezana, scenarij „Subregije Z“ prema kojem su obuhvaćena većinom ruralna područja sastavljena od manjih gradova s ograničenim kapacitetima za razvoj i zapošljavanje, scenarij „Distrikt Y“ koji opisuje proces uspostavljanja mehanizma u jednom od depriviranih dijelova određenog grada ili izvan metropolitanskog područja te scenarij „Gradovi blizanci“ za slučaj povezanih gradova podijeljenih s državnom granicom.

Ključni elementi integriranog teritorijalnog ulaganja obuhvaćaju određeni teritorij i strategiju integriranog teritorijalnog ulaganja, aktivnosti koje treba provesti te oblike upravljanja integriranim teritorijalnim ulaganjima. U teritorijalno-strateškom segmentu bilo koje zemljopisno područje s određenim teritorijalnim obilježjima može biti predmet integriranog teritorijalnog ulaganja. To mogu biti urbane četvrti s različitim nedostacima, pa sve do urbanih, gradskih, urbano - ruralnih, podregionalnih ili međuregionalnih razina. Može se provesti u odvojenim jedinicama koje imaju slična obilježja kao što su npr. mreže malih ili srednje velikih gradova (Europska komisija, 2014b.). Pri odabiru područja provedbe polazi se od koncentracije ekonomskih, okolišnih, klimatskih, demografskih i socijalnih izazova određenih područja, zatim od načela da se socio-ekonomski potencijal može koristiti kroz partnerstvo i integriranje aktivnosti te dostupnosti institucionalnih kapaciteta. Grad bi trebao razumjeti potrebe šireg područja i biti nositelj razvoja unutar regionalnog područja (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2014.).

Integrirana teritorijalna ulaganja veoma su povoljna za izvršavanje ciljeva i aktivnosti također u okviru europske teritorijalne suradnje. S tim u vezi, u prekograničnom kontekstu mogu se koristiti za provedbu integrirane strategije urbanog razvoja u prekograničnim gradovima. U dijelu aktivnosti koje su oblikovane prema specifičnim teritorijalnim potrebama može se dobiti podrška putem navedenog instrumenta, uz poštivanje konteksta suradnje (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2014.).

U segmentu upravljanja i provedbe integriranih teritorijalnih ulaganja, upravno tijelo operativnog programa ima krajnju odgovornost, ali ono ima mogućnost odrediti posrednička tijela za pojedine ili sve zadatke. U provedbi se potiče kombiniranje različitih fondova za provedbu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja (npr. ulaganja u infrastrukturu iz Europskog fonda za regionalni razvoj i ulaganja u ljudski kapital iz Europskog socijalnog fonda) prema Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije (2014.).

Prednosti koje imaju integrirana teritorijalna ulaganja su zasigurno stvaranje boljih rezultata za isti iznos javnih ulaganja, veća sigurnost u financiranju, davanje većih ovlasti podregionalnim subjektima u pripremi i provedbi programa, a tu se ubraja i otkrivanje nedovoljno korištenih potencijala na lokalnoj i regionalnoj razini (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2014.), u svrhu novih ulaganja ili pak u prenamjeni određenih objekata.

4.3. PRIMJERI PROJEKATA URBANOG RAZVOJA I INTEGRIRANA TERITORIJALNA ULAGANJA U HRVATSKOJ

Prije prikaza planiranih aktivnosti u okviru integriranih teritorijalnih ulaganja u Republici Hrvatskoj, vrijedno je istaknuti primjere uspješnih projekata u okviru urbanog razvoja, temeljem kojih je moguće proširiti ideje u okviru integriranih teritorijalnih ulaganja.

4.3.1. Primjeri projekata urbanog razvoja u Hrvatskoj

Ideja o urbanoj obnovi u Hrvatskoj dobiva na važnosti tijekom 1990-ih i početkom 2000-ih, u vrijeme ekonomske i političke tranzicije Hrvatske. Tada je došlo do transformacije funkcionalne, socijalne i morfološke komponente urbanog razvoja, a privatni sektor sve je više jačao uz promjenu uloge države u urbanom planiranju (Tandarić, Katuriđ i Simov, 2016.). U današnjim okvirima urbani razvoj i urbana obnova mogu se jasno povezati s mogućnostima koje nude instrumenti kohezijske politike, među kojima su programi i fondovi Europske unije i integrirana teritorijalna ulaganja.

Brojni su primjeri projekata koji pridonose lokalnom razvoju, a kao jedan od primjera može se navesti Program integrirane fizičke, socijalne i gospodarske regeneracije pilot područja malih gradova na ratom pogođenim područjima u Republici Hrvatskoj. Program naglašava novi integrirani teritorijalni pristup ulaganju na područjima koja su deprivirana te se u tom smislu analiziraju specifični problemi i potrebe na temelju kojih se izrađuje i implementira plan za svako područje. Provodi se komplementarno kroz operative programe „Konkurentnost i kohezija“ i „Učinkoviti ljudski potencijali“, u iznosu od 120 milijuna eura. Usmjeren je na pet odabranih malih gradova kao što su Beli Manastir (priključena i općina Darda), Benkovac, Knin, Petrinja i Vukovar. Područja su odabrana na osnovi indeksa višestruke deprivacije, veličine grada prema broju stanovnika, stanju okupiranosti tijekom rata te je uključen kriterij prema kojem jedno od pilot područja karakterizira značajan udio pripadnika romske manjine. Intervencijski planovi sadrže skup projekata koji integriraju aktivnosti iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Europskog socijalnog fonda te različita područja ulaganja u okviru navedenog programa. Ciljevi ovoga programa su smanjiti socijalne nejednakosti, isključenost i siromaštvo, poboljšati infrastrukturu, povećati atraktivnost za življenje i potencijalna ulaganja te ojačati aktivno sudjelovanje stanovnika tih područja (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2018b.).

Jedan od zanimljivih primjera na području razvoja urbanog prijevoza u Puli odnosi se na projekt „Bičikleta“. „Bičikleta“ je projekt koji predstavlja uporabu električnih bicikli kao sredstva javnog gradskog prijevoza, a s realizacijom aktivnosti započinje 2015., u sklopu europskog projekta *MoveSmart*. Vrijednost *MoveSmart* projekta iznosi 3,2

milijuna eura te se financira iz programa FP/7 (Grad Pula, 2018c.). Korištenjem „Bičiklete“ želi se smanjiti zagađenje atmosfere, smanjiti prometne gužve, a potiče se i na aktivnosti kretanja, sporta i zdravlja. „U dvije godine korištenja sustava „Bičikleta“ od strane građana Pule i turista ostvareno je ukupno 4.814 pojedinačnih najмова, a prosječna prijeđena duljina po jednom najmu iznosila je 7,2 km čime je postignuta značajna ušteda u emisiji CO₂. Korištenje pojedine bicikle po danu iznosi 3,8 puta, prosječno vrijeme trajanja vožnje 1 sat i 15 minuta, a prosječno korištenje bicikle po korisniku 12 korištenja“ (Grad Pula, 2017c.). Iako su bicikle bile pozicionirane i smještene na gradskoj tržnici i na šetalištu Giardini, sve većom zainteresiranošću građana za upotrebom istih, došlo je do potrebe za proširenjem broja lokacija i broja samih „Bičikleta“, pa se tako bicikle mogu preuzeti na autobusnom kolodvoru u gradskom naselju Šijana, te u turističkom naselju Verudela. Širenjem projekta došlo je do 18 parkirnih mjesta i 18 električnih bicikala, a sve je više potencijalnih novih vozača „Bičikleti“ (Grad Pula, 2017.). Također, „Bičikleta“ je uključena i kao dio inovativnog projekta Grada Pule „Pametna ruta 308“, kojim se želi povezati centar grada s okolnim prirodnim očuvanim krajolicima i nadovezati se na već umreženi sustav biciklističkih ruta (Grad Pula, 2017a.).

„Coworking Zadar - suradnjom do inovacija“ još je jedan od brojnih zanimljivih projekata na području urbanog razvoja, a proveden je u Zadru. Coworking koncept podrazumijeva poduzetništvo temeljeno na umrežavanju samostalnih djelatnosti većeg broja profesionalaca u zajedničkom radnom prostoru. Za razliku od uobičajenog uredskog okruženja, poduzetnici koji svoju djelatnost obavljaju u coworking prostoru i dalje su samostalni i neovisni, ali se pri tome stvara određena sinergija zajedničkim radom u istom prostoru. Coworking podrazumijeva interakciju, spontano upoznavanje, razmjenu ili prenošenje znanja i iskustva i pronalaženje novih klijenata ili angažmana. Projekt je financiran iz programa IPA, a ukupna vrijednost projekta je veća od 5,1 milijuna kuna, uz 85 % sufinanciranje iz Europske unije. Nastoji se potaknuti razvoj poduzetništva i samozapošljavanja te širenje coworking zajednice u Zadarskoj županiji (Agencija za razvoj Zadarske županije - ZADRA NOVA, 2014.). Koordinator projekta je Grad Zadar, a partneri su Udruženje obrtnika Zadar, Zadarska županija, Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Zadar i Razvojna agencija Zadarske županije - ZADRA. Suradnici na projektu su Sveučilište u Zadru i Poduzetnički inkubator BIOS iz Osijeka (COIN coworking Zadar, 2018b.). S

vremenom je coworking ideja zaživjela pa je tako zadarski COIN coworking prostor otvoren različitim korisnicima i za događanja kao što su izložbe, javna predstavljanja, radionice, predavanja i sl. (COIN coworking Zadar, 2018a.). Projekt je također ušao u izbor za najuspješniji lokalni projekt Europske unije u Republici Hrvatskoj u 2015./2016. (Grad Zadar, 2017.).

Osim navedenih, brojni su drugi primjeri raznovrsnih projekata (sufinancirani sredstvima iz Europske unije te iz nacionalnih sredstava) koji se provode na području promatranih i ostalih gradova u Hrvatskoj, a integrirana teritorijalna ulaganja nude dodatnu mogućnost da se projektne ideje urbanog razvoja učinkovitije realiziraju.

4.3.2. Integrirana teritorijalna ulaganja u Hrvatskoj

Sukladno Sporazumu o partnerstvu između Republike Hrvatske i Europske komisije Hrvatska je u programskom razdoblju 2014. - 2020. odlučila provoditi koncept održivog urbanog razvoja na temelju mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja na području sedam najvećih urbanih središta, koji imaju potrebu, ali i kapacitete za provedbu navedenog koncepta. Smatra se da će integrirane lokalne investicije povećati učinkovitost korištenja europskih fondova i postići veće pozitivne učinke pri rješavanju urbanih razvojnih problema te u iskorištavanju potencijala (Tandarić, Katurić i Simov, 2016.).

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske uvodi kategorije urbanih područja, odnosno urbane aglomeracije za šira područja utjecaja četiri najveća grada (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek) te veća i manja urbana područja s obvezom pripremanja strategija urbanog razvoja (koje ujedno predstavljaju osnove za sufinanciranje projekata iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova). Veća urbana područja su gradovi koji imaju više od 35.000 stanovnika i nisu uključeni u urbane aglomeracije, dok su manja područja gradovi s manje od 35.000 stanovnika, čija središnja naselja imaju više od 15.000 stanovnika i/ili su sjedišta županija. Jedinstvena urbana područja su dva ili više urbanih područja koja graniče (Đokić, 2017.). Urbana područja, uz središnji grad, mogu uključivati susjedne ili urbanizirane jedinice lokalne samouprave te njihove dijelove s kojima čine funkcionalne cjeline, što je i osnova za kreiranje urbanih područja pogodnih za implementaciju integriranih teritorijalnih ulaganja za urbani razvoj i obnovu. Za provedbu mehanizma u Hrvatskoj su

odabrane urbane aglomeracije s više od 100.000 stanovnika, Zagreb, Split, Rijeka i Osijek te urbana područja s više od 50.000 stanovnika, Zadar, Slavonski Brod i Pula. Za navedena područja smatra se da mogu utjecati na društvenu i gospodarsku aktivnost i revitalizaciju šire regije (Tandarić, Katuriće i Simov, 2016.).

U programskim dokumentima za posljednje programsko razdoblje definira se da će Republika Hrvatska mjere održivog razvoja provoditi putem integriranih teritorijalnih ulaganja u okviru operativnih programa „Konkurentnost i kohezija“ te „Učinkoviti ljudski potencijali“, iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda i Europskog socijalnog fonda. Mjere provode Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, upravljačka tijela za operativne programe, koordinacijsko tijelo za provedbu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja. Za provedbu mjera održivog urbanog razdoblja putem mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja Hrvatska ima na raspolaganju 345.351.269,00 eura (303.351.269,00 iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda, u okviru operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“, 42.000.000,00 eura iz Europskog socijalnog fonda u okviru operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“). Za Grad Zagreb predviđeno je 126,1 milijun eura, Split 54,2 milijuna eura, Rijeku 49,7 milijuna eura, Osijek 39,9 milijuna eura, Zadar 27,1 milijuna eura, Slavonski Brod 24,7 milijuna eura te za Pulu 23,5 milijuna eura (Europski strukturni i investicijski fondovi, 2018b.). Nakon objave poziva za odabir područja za primjenu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja, u lipnju 2017. potpisani su sporazumi s gradovima (Horvat, 2018a.).

Specifični ciljevi integriranih teritorijalnih ulaganja odnose se na tri tematska područja kao što su gradovi kao pokretači održivog i tehnološkog gospodarskog rasta, održivi gradovi koji se bore protiv klimatskih promjena promicanjem energetske učinkovitosti i zaštite okoliša ili pak uključivi gradovi koji se usmjeravaju na suzbijanje siromaštva i zalažu se za socijalnu integraciju (Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2018a.).

Načela pripreme i provedbe mehanizma detaljnije su definirana u Sporazumu o partnerstvu te se temelje na specifičnostima područja. U procesu pripreme za provedbu potrebno je definirati urbana područja i partnerska vijeća, pripremiti strategiju razvoja urbanih područja od strane gradskih vlasti i lokalnih partnera (sukladno smjernicama Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije) te

pripremiti natječajnu dokumentaciju za prijavu na „poziv za odabir područja za provedbu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja“. Strategija razvoja urbanog područja treba biti odgovarajuće pripremljena, definirati ciljeve i prioritete razvoja urbanih područja, a sadržaj treba biti usuglašen s lokalnim vlastima svih jedinica lokalne samouprave koje participiraju. Nadaje, strategija obuhvaća projekte koji su multisektoralni i treba biti povezana s teritorijalnim procesima. Slijede koraci koji se odnose na uspostavu sustava upravljanja i kontrole mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja, a grad je zadužen za odabir projekata koji se financiraju putem promatranog mehanizma. Mjere koje su usmjerene prema održivom urbanom razvoju prihvatljive za financiranje putem integriranih teritorijalnih ulaganja trebaju biti povezane s prihvatljivim aktivnostima specifičnih ciljeva, sukladno potrebama urbanog područja, imati teritorijalnu dimenziju i biti projektno povezane (Tandarić, Katurić i Simov, 2016.).

U nastavku se ukratko navode pojedine od početnih aktivnosti u primjeni integriranih teritorijalnih ulaganja na urbanom području Pule.

Nakon što je Pula uz preostalih 6 urbanih područja dobila odobrenje za provedbu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja 2016. godine započinju daljnje aktivnosti u provedbi. Pula je usvojila i neophodnu Strategiju razvoja urbanog područja Pula, prema kojoj „u teritorijalni obuhvat urbanog područja Pula ulazi sedam jedinica lokalne samouprave: Grad Pula-Pola, Grad Vodnjan-Dignano, Općina Barban, Općina Ližnjan-Lisignano, Općina Marčana, Općina Medulin i Općina Svetvinčenat“ (Grad Pula, 2017b., str. 3). Strategija razvoja urbanog područja Pula temeljni je dokument kojim se žele stvoriti promjene i određeni napredak na području grada, odnosno „zelen, pametan i uključiv razvoj i rast urbanog područja Pula“, „razvojem zelenog i pametnog urbanog područja“, „korištenjem kulturne baštine za osnaživanje razvoja urbanog područja“, „osnaživanjem uključivosti urbanog područja“ (Grad Pula, 2017b., str. 44/45.). Proveden je proces usklađivanja mjera strategije i mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja. Ostvarivanje sva tri strateška cilja planira se provesti djelomično provedbom mjera uz financijsku potporu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja. S tim u vezi prepoznaju se npr. mogućnosti integriranog rješavanja pitanja prometa i prometne infrastrukture, modernizacije i unaprjeđenja obrazovnih kapaciteta stvaranjem ili obnovom prostornih lokacija u Puli,

opremanja nastave određenim modernim pomagalicama, poboljšanje ponude studijskih, istraživačkih i inovacijskih programa i brojne druge (Grad Pula, 2018c.).

Prema navedenom, jedan dio mehanizma odnosi se na unaprjeđenje prometa pa je u suradnji Grada Pule, Pulaparkinga, Plinare Pula i Pulaprometa namjera ostvariti poboljšanje urbanog prometa (javni gradski prijevoz putnika), parkirališta i razvoj *Park and Ride* površina te povezivanje javnog gradskog prijevoza i *Park and Ride* sustava uporabom tzv. SMART kartica (*Pula City Card*). Poblize, kroz ulaganja u okviru mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja predviđeni su primjena pametnog sustava za nadzor i upravljanje prometnim sustavima (ITS), razvoj *Park and Ride* i *Park and Drive* sustava, primjena pametnog parking sustava, nabava 20 novih autobusa koji koriste stlačeni prirodni plin, izgradnja punionice za stlačeni prirodni plin, izgradnja garažne kuće s 10 % parkirnih mjesta za punjenje električnih vozila (Marsovo polje), parking za autokampere i izgradnja stanice za punjenje električnih automobila (Mandrač). U planu je revitalizacija i prenamjena nekadašnjih vojnih ili industrijskih zgrada i zemljišta, izgradnja hostela i edukativnog centra za cjeloživotno učenje na lokaciji „Stara mehanika“ itd. (Pulapromet, 2017.).

Povodom obilježavanja Europskog tjedna i Dana Europe u Puli je u svibnju 2018. otvoren novi ured Grada Pule, u kojem će biti smješteni Odsjek za provedbu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja i Odsjek za europske politike, međunarodnu suradnju i informiranje. Ured će biti platforma za planiranje, pripremu i provedbu raznih europskih projekata (Istarska županija, 2018.). Za rad ureda, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije kroz projekt „Grad Pula - Tehnička pomoć ITU provedbeno tijelo“ osiguralo je iznos od 6,7 milijuna kuna bespovratnih sredstava, čime će se sufinancirati 85 % troškova osoblja i ostalih troškova ureda u razdoblju od 2016. do 2023. (Grad Pula, 2018a.).

5. ZAKLJUČAK

Uloga gradova kao nositelja regionalnog i šireg razvoja potvrđena je iz višestrukih prednosti koje gradovi pružaju vlastitom stanovništvu, ali i njihovih utjecaja na okruženje. U suvremenim okvirima javlja se sve veća potreba za upravljanje razvojem na nižim razinama pri čemu gradovi kao koncentracije različitih aktivnosti i specifičnih resursa nude mogućnosti stvaranja prepoznatljivih područja, ugodnih za život. Tu je također bitno naglasiti potrebu jačanja inicijativa za uključivanje lokalnih dionika u kreiranje razvojnih aktivnosti kao i poticanja suradnje između gradova i ostalih područja. Kohezijska politika Europske unije prepoznaje važnost gradova kao pokretača gospodarstva, a urbana dimenzija predstavlja bitan dio kohezijske politike u posljednjem programskom razdoblju, što je ujedno potvrđeno kroz način usmjeravanja instrumenata kohezijske politike prema urbanom razvoju. Također, bitnom se ističe potreba provedbe integriranih aktivnosti te se definiraju novi instrumenti kojima će se potaknuti regionalne i lokalne jedinice na samostalno upravljanje razvojem.

U radu je prikazana uloga i potvrđena važnost integriranih teritorijalnih ulaganja, s detaljnijim osvrtom na primjer Republike Hrvatske koja korištenjem ovog novog mehanizma nastoji iskoristiti urbane potencijale i sufinancirati provedu projekata na primjeru odabranih sedam urbanih područja. Brojne su prednosti korištenja integriranih teritorijalnih ulaganja, znatno šire od samog sufinanciranja. Mehanizam nudi mogućnost integriranog djelovanja kojim se pozitivni učinci dodjele sredstava mogu vidjeti na različitim područjima ulaganja, u dodatnom zapošljavanju, povećanju kvalitete života na urbanim područjima, ali i u povezivanju različitih dionika, prijenosu mogućnosti upravljanja razvojem na nižim razinama i sl. Primjena koncepta izazovan je proces koji je još uvijek u početnim fazama, ali su preduvjeti zadovoljeni te se započelo s prvim aktivnostima. Očekuje se učinkovita provedba po uzoru na različite uspješne projekte urbanog razvoja koji se već provode.

Osim većih projekata, potvrda uspješnog financiranja projekata urbanog razvoja vidljiva je i kroz brojne manje, inovativne pristupe kao što je opisana „Bičikleta“ u Puli, projekt koji na vrlo zanimljiv način doprinosi ciljevima kao što su prometna povezanost, zaštita okoliša, aktiviranje u sportskom i zdravom načinu života. Također

vrijedi istaknuti stvaranje coworking prostora u Zadru, ali i brojne druge projekte urbanog razvoja koji su sufinancirani sredstvima iz fondova Europske unije.

Mogućnosti financiranja urbanog razvoja dodatnim sredstvima mogu biti i velika prilika za neobnovljena područja, neiskorištene poslovne ili bilo koje druge prostore koji „traže“ obnovu, a vrlo su često prisutna na područjima gradova. Naravno ne smije se zaboraviti spomenuti sektore poput zdravstva itd., koji također mogu imati koristi iz fondova. Siromaštvo je jedan od gorućih problema u društvu pa se putem financiranja iz dostupnih europskih fondova može poraditi na provedbi dijela aktivnosti u cilju smanjenja i suzbijanja siromaštva. Razvoj inovativnih oblika prometne povezanosti u gradovima područje je gdje se sve više sredstva iz fondova može učinkovito implementirati.

Pri tome treba naglasiti i vrijednost strateškog upravljanja gdje se javlja obveza odgovarajuće pripreme i provedbe razvojnih strategija, kao što su strategije razvoja urbanih područja, prilagođene potrebama urbanih cjelina, usklađene s višim razinama upravljanja.

LITERATURA

Knjige:

1. DRAGIČEVIĆ, M. i OBADIĆ, A. (2013.) *Klasteri i politike razvoja klastera*. Zagreb: Ekonomski fakultet.
2. ĐOKIĆ I., RAŠIĆ BAKARIĆ, I. i ŠIŠINAČKI, J. (2010.) *Strateški programi lokalnog razvoja - hrvatska iskustva*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Ekonomski institut, Zagreb.
3. GALOVIĆ, T. (2017.) *Putevima krupnog kapitala i globalizacije*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
4. TUFEKČIĆ, M. i TUFEKČIĆ, Ž. (2013.) *EU politike i fondovi 2014-2020*. Zagreb: Plavi partner d.o.o.

Članci u časopisima:

1. JURAS ANTIĆ, I. (2012.) Urbana politika kao dio regionalne politike u Europskoj uniji i Hrvatskoj. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*. 12 (2), str. 463-488.
2. MESIĆ, M. (2002.) Globalizacija migracija. *Migracijske i etničke teme*. 18 (1), str. 7-22.
3. VRESK, M. (1989.) Urbanizacija i mobilnost stanovništva. Uopćeni evolutivni model međuzavisnosti. *Hrvatski geografski glasnik*. 51 (1), str. 137-141.
4. ZIMMERMANN, R. (1999.) Prijedlog određenja srednjih gradova u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*. 8 (1), str. 21-43.

Internet izvori:

1. AGENCIJA ZA RAZVOJ ZADARSKE ŽUPANIJE – ZADRA NOVA (2014.) *Konferencija u povodu početka provedbe projekta „Coworking Zadar – Suradnjom do inovacija“*. Dostupno na: <https://www.zadra.hr/vijesti/konferencija-u-povodu-pocetka-provedbe-projekta-coworking-zadar-suradnjom-inovacija/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
2. BARIŠIĆ, P. (2018.) *Teorije postindustrijalizma*. Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/44460461/teorije-postindustrijalizma-referat>. [Pristupljeno: 5. srpnja 2018.]

3. COIN COWORKING ZADAR (2018a.) *COIN Zadar – Coworking industries*. Dostupno na: <http://www.coinzadar.hr/coin-zadar/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
4. COIN COWORKING ZADAR (2018b.) *Projekt „Coworking Zadar – suradnjom do inovacija“*. Dostupno na: <http://www.coinzadar.hr/o-coin-projektu/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
5. ČAVRAK, V. (2016.) *Razvoj metropolskih policentričnih regija i koncept pametnog grada*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/303413058_RAZVOJ_METROPOLSKIH_POLICENTRICNIH_REGIJA_I_KONCEPT_PAMETNOG_GRADA. [Pristupljeno: 5. srpnja 2018.]
6. ČAVRAK, V. (2018.) *Lokalni ekonomski razvoj*. Dostupno na: http://bbz.hr/images/uploads/683/ler_bj_1.pdf. [Pristupljeno: 5. srpnja 2018.]
7. ČRNAC ROCCO, M. i DENONA BOGOVIĆ, N. (2009.) *Upravljanje lokalnim ekonomskim razvojem. Primjer Općine Bale*. Dostupno na: http://www.efos.unios.hr/lokalni-ekonomski-razvitak/wp-content/uploads/sites/453/2013/04/LER_opcina_BALE.pdf. [Pristupljeno: 5. srpnja 2018.]
8. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU (2017.) *Statistički ljetopis 2017*. Dostupno na: <https://www.dzs.hr/>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
9. ĐOKIĆ, I. (ur.) (2017.) *Strategije razvoja urbanih područja i LAG-ova. Regio-novosti*. Ožujak 2017. (9). str. 2-3. [Online] Dostupno na: <https://www.eizg.hr/publikacije/serijske-publikacije/regio-novosti/139>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
10. EKONOMSKI INSTITUT - ZAGREB (2018.) *Lokalni razvoj*. Dostupno na: Ekonomski institut, <https://www.eizg.hr/podrucja-istrazivanja/regionalni-razvoj-110/lokalni-razvoj/115>. [Pristupljeno: 15. kolovoza 2018.]
11. EUROPSKA KOMISIJA (2014a.) *Integrirani održiv urbani razvitak*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/information/publications/brochures/2014/integrated-sustainable-urban-development. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
12. EUROPSKA KOMISIJA (2014b.) *Integrirano teritorijalno ulaganje*. Dostupno na:

- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_hr.pdf.
[Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
13. EUROPSKA KOMISIJA (2014c.) *Uvod u kohezijsku politiku EU-a za razdoblje 2014.-2020.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/information/publications/brochures/2014/an-introduction-to-eu-cohesion-policy. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
14. EUROPSKA KOMISIJA (2018a.) *Europski fond za regionalni razvoj.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/erdf/. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
15. EUROPSKA KOMISIJA (2018b.) *Europski strukturni i investicijski fondovi.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_hr. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
16. EUROPSKA KOMISIJA (2018c.) *Kohezijski fond.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/cohesion-fund/. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
17. EUROPSKA KOMISIJA (2018d.) *LEADER PRISTUP - Praktični vodič.* Dostupno na: <http://www.lag-laura.hr/wp-content/uploads/2010/08/LEADER-PRISTUP.pdf>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
18. EUROPSKA KOMISIJA (2018e.) *Pojmovnik - Kohezijska politika.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/what/glossary/c/cohesion-policy. [Pristupljeno: 29. kolovoza 2018.]
19. EUROPSKA KOMISIJA (2018f.) *Pojmovnik - URBACT - program mreže za urbani razvoj.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/what/glossary/u/urbact. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
20. EUROPSKA KOMISIJA (2018g.) *Što je ESF?.* Dostupno na: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=hr>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
21. EUROPSKA KOMISIJA (2018h.) *Urbani razvoj.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
22. EUROPSKA KOMISIJA - GLAVNA UPRAVA ZA REGIONALNU I URBANU POLITIKU (2016.) *Europski strukturni i investicijski fondovi za razdoblje od*

2014. do 2020. *Službeni tekstovi i komentari*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije [Online] Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/information/publications/legislation/2015/european-structural-and-investment-funds-2014-2020-official-texts-and-commentaries. [Pristupljeno: 21. srpnja 2018.]
23. EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI (2018a.) *Integrirana teritorijalna ulaganja*. Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/integrirana-teritorijalna-ulaganja/>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
24. EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI (2018b.) *Raspodjela ITU alokacije po gradovima i specifičnim ciljevima*. Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/integrirana-teritorijalna-ulaganja/>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
25. EUROPSKA UNIJA (2018.) *Promet*. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/topics/transport_hr. [Pristupljeno: 21. srpnja 2018.]
26. EUROPSKI PARLAMENT (2015.) *Revizija postojeće mreže TEN-T*. Dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-008988_HR.html?redirect. [Pristupljeno: 21. srpnja 2018.]
27. EUROPSKI PARLAMENT - GLAVNA UPRAVA ZA UNUTARNJU POLITIKU (2014.) *Uloga gradova u kohezijskoj politici od 2014. do 2020.* Dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU\(2014\)529075\(SUM01\)_HR.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU(2014)529075(SUM01)_HR.pdf). [Pristupljeno: 21. srpnja 2018.]
28. EUROSTAT i DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU (2017.) *Metodološki priručnik urbane statistike - izdanje 2017.* Dostupno na: <http://haw.nsk.hr/publikacija/6946/metodoloski-prirucnik-urbane-statistike>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
29. GRAD PULA (2017a.) „*Pametnom rutom 308*“ nastavlja se širiti javni gradski servis za prijevoz biciklima. Dostupno na: <http://www.pula.hr/en/news/detail/15819/pametnom-rutom-308-nastavlja-se-siriti-javni-gradski-servis-za-prijevoz-biciklima/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
30. GRAD PULA (2017b.) *Strategija razvoja urbanog područja Pula*. Dostupno na: http://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]

31. GRAD PULA (2017c.) Širi se mreža javnih električnih bicikala u Puli. Dostupno na: <http://www.pula.hr/en/news/detail/15714/siri-se-mreza-javnih-elektricnih-bicikala-u-puli/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
32. GRAD PULA (2018a.) *ITU mehanizam omogućit će obnovu zapuštenih industrijskih i vojnih područja Pule.* Dostupno na: <http://www.pula.hr/en/news/detail/17037/itu-mehanizam-omogucit-ce-obnovu-zapustenih-industrijskih-i-vojnih-podrucja-pule/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
33. GRAD PULA (2018b.) *Poziv za odabir ITU područja - Prijedlog doprinosa ITU mehanizma provedbi strategije razvoja urbanog područja.* Dostupno na: http://www.pula.hr/site_media/media/typo3/fileadmin/sadrzaji/Leo/1Prijedlog_doprinosa_ITU_mehanizma.pdf. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
34. GRAD PULA (2018c.) *Projekt MOVESMART.* Dostupno na: <http://www.pula.hr/hr/vodici/medunarodna-suradnja/odsijeku/bicikletamovesmart/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
35. GRAD ZADAR (2017.) *Projekt „Coworking Zadar – suradnjom do inovacija“ u izboru za najuspješniji lokalni EU projekt.* Dostupno na: <http://www.grad-zadar.hr/vijest/opce-vijesti-28/projekt-coworking-zadar--suradnjom-do-inovacija-u-izboru-za-najuspjesniji-lokalni-eu-projekt-3692.html>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
36. HORVAT, B. (2018a.) *Integrirani pristupi teritorijalnom razvoju iz ESI fondova.* Dostupno na: <http://regionalni.weebly.com/integriranipristupi.html>. [Pristupljeno: 21. srpnja 2018.]
37. HORVAT, B. (2018b.) *Popis tematskih ciljeva i investicijskih prioriteta za razdoblje 2014.-2020.* Dostupno na: http://regionalni.weebly.com/uploads/5/8/0/0/58005979/tematski_ciljevi_i_prioriteti_2014-2020.pdf. [Pristupljeno: 7. kolovoza 2018.]
38. INTERMEDIA PROJEKT (2018.) *Kohezijski fond. Primjeri projekata.* Dostupno na: <https://intermediaprojekt.hr/kohezijski-fond-primjeri-projekata/>. [Pristupljeno: 7. kolovoza 2018.]
39. ISTARSKA ŽUPANIJA (2018.) *Na Dan Europe otvoren ured ITU mehanizma Urbanog područja Pula.* Dostupno na: http://www.istra-istria.hr/index.php?id=2326&tx_ttnews%5Btt_news%5D=5156&cHash=06d0b23491. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]

40. KRUTAK D.O.O. (2018a.) *Europski fond za regionalni razvoj*. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-fond-za-regionalni-razvoj>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
41. KRUTAK D.O.O. (2018b.) *Europski socijalni fond*. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond>. [Pristupljeno: 21. srpnja 2018.]
42. KRUTAK D.O.O. (2018c.) *Kohezijski fond*. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/program/kohezijski-fond>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
43. KRUTAK D.O.O. (2018d.) *Kohezijski fond - Okolišna infrastruktura*. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/content/okoli-na-infrastruktura>.
44. KRUTAK D.O.O. (2018e.) *Kohezijski fond - Trans-European Transport Networks*. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/content/trans-european-transport-networks>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
45. KRUTAK D.O.O. (2018f.) *Kohezijski fond - Učinkovito korištenje energije i korištenje obnovljivih izvora energije*. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/content/u-inkovito-kori-tenje-energije-i-kori-tenje-obnovljivih-izvora-energije>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
46. KRUTAK D.O.O. (2018g.) *Prioritetne osi i investicijski prioriteti*. Dostupno na: <http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/OPKK%20tablica%20za%20web.pdf>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
47. LEADER MREŽA HRVATSKE (2018.) *LEADER*. Dostupno na: <http://www.lmh.hr/leader-clld/leader>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
48. LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA (2018.) *Grad*. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22952>. [Pristupljeno: 1. kolovoza 2018.]
49. MIHALIĆ, A. (2015.) *Ekonomija gradova razvijenih zemalja svijeta*. Dostupno na: <http://www.geografija.hr/svijet/ekonomija-gradova-razvijenih-zemalja-svijeta/>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
50. MINISTARSTVO RADA I MIROVINSKOG SUSTAVA (2018.) *Razdoblje 2014.-2020*. Dostupno na: <http://www.esf.hr/europski-socijalni-fond/razdoblje-2014-2020/>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
51. MINISTARSTVO REGIONALNOGA RAZVOJA I FONDOVA EUROPSKE UNIJE (2014.) *Integrirani pristup teritorijalnom razvoju – mogućnosti korištenja*

- EU fondova u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014.-2020.* Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/6.-Integrirani-pristup-teritorijalnom-razvoju1.pdf>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
- 52.** MINISTARSTVO REGIONALNOGA RAZVOJA I FONDOVA EUROPSKE UNIJE (2018a.) *ITU mehanizam – gradovi kao pokretači gospodarskog razvoja.* Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/gradovi-kao-pokretaci-gospodarskog-razvoja/3019>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
- 53.** MINISTARSTVO REGIONALNOGA RAZVOJA I FONDOVA EUROPSKE UNIJE (2018b.) *Program integrirane fizičke, gospodarske i socijalne regeneracije malih gradova na ratom pogođenim područjima.* Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/program-integrirane-fizicke-gospodarske-i-socijalne-regeneracije-malih-gradova-na-ratom-pogodjenim-podrucjima/3028>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
- 54.** PERIŠIĆ, T. (2014.) *Održiva urbana obnova - kreativni gradovi.* Dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/.../URBACT_INFODAY_24112014_9.pdf. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
- 55.** PRIMA VISTA D.O.O. (2018a.) *EFRR – Europski fond za regionalni razvoj.* Dostupno na: <http://www.prima-vista.hr/hr/usluge/priprema-i-provedba-projekata-iz-eu-i-nacionalnih-fondova/eu-fondovi/efrr-europski-fond-za-regionalni-razvoj/>. Dostupno na: [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
- 56.** PRIMA VISTA D.O.O. (2018b.) *ESF – Europski socijalni fond.* Dostupno na: <http://www.prima-vista.hr/hr/usluge/priprema-i-provedba-projekata-iz-eu-i-nacionalnih-fondova/eu-fondovi/esf-europski-socijalni-fond/>. [Pristupljeno: 15. srpnja 2018.]
- 57.** PULAPROMET (2017.) *Strategija razvoja urbanog područja Pula i ITU mehanizam.* Dostupno na: <http://pulapromet.com/wp-content/uploads/2017/02/ITU-projekti-vezani-uz-urbani-promet.pdf>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
- 58.** SAVEZ OPĆINA I GRADOVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (2018.) *Politika lokalnog razvoja - radni materijal.* Dostupno na: <http://sogfbih.ba/uploaded/projekti/NZR/POLITIKA%20LOKALNOG%20RAZVOJA%20-%20RADNI%20MATERIJAL.pdf>. [Pristupljeno: 30. kolovoza 2018.]
- 59.** SAVIĆ, Z., GELO, R. i BUKOVAC, S. (2013.) *Ususret fondovima Kohezijske politike u Hrvatskoj - Kohezijska politika, Strukturni fondovi, Kohezijski fond i*

- primjeri*. Zagreb, Hrvatska gospodarska komora. [Online] Dostupno na: http://arhiva.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Documents/Edukativni%20kutak/Publikacije/web_publicacija_kohezija_2013.pdf. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
60. SAVIĆ, Z. et al. (2015.) *Kohezijska politika Europske unije i Hrvatska 2014.-2020. Vodič kroz strateški okvir i pregled mogućnosti financiranja*. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora. [Online] Dostupno na: <https://hgk.hr/documents/kohezijskapolitikahgk2015web5657b57a2503a5f.pdf>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
61. SVIRČIĆ GOTOVAC, A. (2009.) *Utjecaj društvenih aktera na procese gentrifikacije i pauperizacije: primjer Zagreba*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet (disertacija). [Online] Dostupno na: <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/313/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
62. TANDARIĆ, N., KATURIC, I. i SIMOV, S. (2016.) *Integrirana teritorijalna ulaganja kao instrument urbane obnove u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/303895399_Integrirana_teritorijalna_ulaganja_kao_instrument_urbane_obnove_u_Republici_Hrvatskoj. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
63. URBACT (2017.) *Više o URBACT-u*. Dostupno na: <https://urbact.eu/vi%C5%A1e-o-urbact-u>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
64. VLADA REPUBLIKE HRVATSKE (2018.) *Europa 2020*. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
65. ZAGORSKA RAZVOJNA AGENCIJA (2018.) *Instrumenti kohezijske politike*. Dostupno na: <http://www.zara.hr/hr/eu/strukturni-fondovi/instrumenti-kohezijske-politike/>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]
66. ZAGREBAČKI INOVACIJSKI CENTAR D.O.O. - ZICER (2018.) *Instrumenti kohezijske politike*. Dostupno na: <https://www.zicer.hr/Poduzetnicki-pojmovnik/Instrumenti-kohezijske-politike>. [Pristupljeno: 28. srpnja 2018.]

SAŽETAK

Gradovi su bitni pokretači razvoja kao mjesta koncentracije različitih potencijala, aktivnosti, prednosti i specifičnosti. Uz to nerijetko su suočeni s razvojnim preprekama. Kohezijska politika pruža mogućnost korištenja sredstava iz fondova Europske unije te u posljednjem programskom razdoblju sve više daje naglasak na poticanje urbanog razvoja. Cilj rada je prikazati ulogu integriranih teritorijalnih ulaganja, kao novog mehanizma kohezijske politike u okviru programskog razdoblja 2014.-2020., kojim se želi ojačati uloga gradova i učinkovitost primjene integriranog pristupa razvoju. Poseban naglasak dan je na primjer Republike Hrvatske koja također ima pravo primjene mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja. U radu je prikazana uloga gradova u regionalnom razvoju, povezanost urbanog razvoja i kohezijske politike te se detaljnije analiziraju fondovi čija se sredstva mogu koristiti u provedbi integriranih teritorijalnih ulaganja. Slijedi detaljnije definiranje i pojašnjenje integriranih teritorijalnih ulaganja, uz odabrane primjere projekata urbanog razvoja i prikaz početnih aktivnosti implementacije integriranih teritorijalnih ulaganja u Hrvatskoj. Mehanizam integriranih teritorijalnih ulaganja nudi mogućnosti upravljanja razvojnim aktivnostima na nižim razinama, uz obvezu i prednosti izrade i provedbe razvojnih strategija, učinkovitijeg iskorištavanja urbanih razvojnih potencijala i urbane obnove, poticanja suradnje među urbanim područjima i različitim dionicima, povezivanja različitih područja ulaganja, osim samih prednosti sufinanciranja te je u radu potvrđena višestruka važnost ovog novog instrumenta kohezijske politike.

Ključne riječi: urbani razvoj, integrirana teritorijalna ulaganja, kohezijska politika

SUMMARY

Cities are seen as engines of development due to the fact that they represent concentration of different potentials, activities, advantages and specificities. They are also very often faced with development obstacles. Cohesion policy provides an opportunity to use the funds of the European Union and in the last programming period it highlights the need to promote urban development. The aim of this thesis is to present the role of the integrated territorial investments, as one of the new instruments of the cohesion policy in the 2014-2020 programming period, which may be used to foster the role of cities and the effectiveness in the implementation of the integrated development approach. Special emphasis is given on the example of Croatia which has the opportunity to apply this new mechanism. The role of cities in regional development and connection between urban development and cohesion policy are presented, more detailed analysis of the funds which can be used in funding integrated territorial investments continues. The main part of this thesis is focused on defining and explaining the mechanism of the integrated territorial investments, with examples of good practices of urban development projects and the presentation of the initial activities in the implementation of the integrated territorial investments in Croatia. It is determined that integrated territorial investments provide opportunities to manage development activities on lower levels, with the obligation and advantages in preparing urban development strategies. This instrument can lead to more efficient utilisation of the urban development potentials, urban renewal, fostering the cooperation between urban areas and cooperation between different actors. It enables the implementation of the projects by combining different thematic areas, besides the advantages of co-financing. This work confirms the multiplicative role of this new instrument of the cohesion policy.

Keywords: urban development, integrated territorial investments, cohesion policy